

TUNNE MUSIIKKI!

Tunnekasvatusta musiikin avulla

Tiivistelmä

Tekijä(t) Ala-Hiiri Katja Viljaranta Karita	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 34 + 19	Valmistumisaika Kevät 2020
Työn nimi Tunne musiikki! Tunnekasvatusta musiikin avulla		
Tutkinto Sosionomi (AMK), Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus.		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa innostava ja ymmärrystä lisäävä väline musiikin käyttämisestä tunnekasvatuksessa. Tavoitteena oli tuottaa satuopas, joka antaa tietoa ja vinkkejä, miten musiikkia voi hyödyntää tunnekasvatuksen tukena. Toimeksiantajanamme tässä opinnäytetyössä toimi Tää on se mun paikka -hanke.</p> <p>Satuoppaassa käsitelimme lapsen päiväkotipäivän aikana kokemia tunteita sekä otimme huomioon kokopäiväpedagogiikan. Tarkoituksenamme oli näyttää, että tunnekasvatusta musiikin avulla voi toteuttaa kaikissa tilanteissa. Tavoitteenamme oli, että opas on helposti käytettävissä, ja päädyimmekin tekemään satuoppaan kirjan muodossa, jota voi lukea myös yhdessä lapsen kanssa kuvakirjan tapaan.</p> <p>Opinnäytetyön teoriapohja muodostui tunnekasvatuksesta, musiikkikasvatuksesta, Ruler-mallista sekä kokopäiväpedagogiikasta. Näiden lisäksi teoriassa perehdyttiin tunteiden käsittelemiseen musiikin avulla, varhaisiän musiikkikasvatuksen menetelmiin sekä lapsen osallisuuteen.</p>		
Asiasanat Tunnekasvatus, musiikkikasvatus, RULER-malli ja kokopäiväpedagogiikka.		

Abstract

Author(s) Ala-Hiiri Katja, Viljaranta Karita	Type of publication Bachelor's thesis Number of pages 34 + 19	Published Spring 2020
Title of publication Feel the music! Emotional education using music		
Name of Degree Bachelor of Social Services, Teacher in Early Childhood care and education.		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to produce an inspiring and instructive music related tool to the context of emotional education. The aim was to put together a story guide to help and advice how music can be used a long side emotional education. Tää on se mun paikka - project served as a commissioner for this thesis.</p> <p>The story guide covered the child's felt emotions during a typical kindergarten day, also acknowledging whole-day pedagogy. The aim was to point out that music can be added to the context of emotional education in every situation. It was purposeful to make the guide easily accessible and so we ended up making it a book that can be read together with the child, as if it were a picture book.</p> <p>We used emotional education, music education, the RULER-model and whole-day pedagogy as a conceptual framework of this dissertation. In addition, we focused on the theoretical aspects of emotional processing through music, the methods of early age music education and child participation</p>		
Keywords emotional education, music education, RULER-model, whole-day pedagogy.		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTAJA JA KOHDERYHMÄT	2
2.1	Tää on se mun paikka -hanke	2
2.2	Kohderyhmät	2
3	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
3.1	Tavoite ja tarkoitus	3
3.2	Tiedonhaun kuvaus	3
4	TUNNEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	4
4.1	Tunnekasvatuksen määrittely	4
4.2	Tunteiden havaitseminen	5
4.3	Tunteiden ymmärtäminen	6
4.4	Tunteiden sanoittaminen	7
4.5	Tunteiden ilmaiseminen	8
4.6	Tunteiden säätelemine	9
5	MUSIIKKI TUNNEKASVATUKSESSA	11
5.1	Musiikkikasvatuksen määrittely	11
5.2	Tunteiden käsittely musiikin avulla	12
5.3	Rytmi, dynamiikka, sointiväri, harmonia	14
6	VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUKSEN MENETELMÄT	17
6.1	Laulaminen, soittaminen ja kuunteleminen	17
6.2	Loruilu, tarinat, musiikkiliikunta ja improvisaatio	17
7	KOKOPÄIVÄPEDAGOGIIKKA	19
7.1	Kokopäiväpedagogiikka varhaiskasvatuksessa	19
7.2	Osallisuus	20
8	SATUOPPAAN TOTEUTUS	22
8.1	Satuopas	22
8.2	Suunnittelu	23
8.3	Toteutus	24
9	POHDINTA	25
9.1	Eettisyys ja luotettavuus	25
9.2	Tavoitteiden arviointi	26
9.3	Kehittämis- ja jatkohanke-ehdotukset	27
	LÄHTEET	28
	LIITTEET	33

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsittelemme tunnekasvatuksen opettamista lapsille musiikin avulla. Halusimme tehdä jotain sellaista, mikä olisi varhaiskasvattajien ja alan opiskelijoiden helppo lukea sekä materiaali olisi helposti käytettävissä, myös hektisen arjen keskellä.

Uusimmissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on asetettu tavoitteeksi varhaiskasvatustoiminnalle muun muassa lasten tunnetaitojen vahvistaminen (Opetushallitus 2018, 26). Tunnetaidot ovat keskeisiä lapsen kehittämisessä itseään ja toisia arvostavaksi yksilöksi. Nämä taidot vaikuttavat elämän jokaisella osa-alueella, tiedostettuna ja tiedostamatta. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tärkeä merkitys tunnetaitojen, kuten esimerkiksi tunteiden ilmaisun ja säätelyn harjoittamisen mahdollistaminen lapsille. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 34-37.) Köngäs (2019) kertoo kirjassaan RULER-mallista, joka on keskittynyt nimenomaan lasten tunneälytaitoihin. RULERin lähtökohtana on opettaa aikuiset opettamaan lapsia, ja sen tarkoituksena on jalkauttaa kouluihin ja päiväkoteihin käytännön keinoja, joiden avulla pystytään kehittämään lasten tunneälyä. (Köngäs 2019, 53-54.)

Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien vastuulla on tarjota lapselle riittävän hyvä musiikillinen kasvuympäristö. Tutkimuksissa on todettu musiikin voimaannuttava ja vahvistava vaikutus tunne-elämään. Viimeisimmän aivotutkimuksen mukaan varhaisiän musiikkikasvatuksella on positiivisia yhteyksiä lapsen laaja-alaisen oppimiskyvyn edistämiseksi kaikilla oppimisen ja kehityksen tasoilla. (Lindeberg-Piironen & Ruokonen 2017, 18, 63-64.) Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) 2019 arvioinnin mukaan musiikkiin liittyvä toiminta toteutui säännöllisimmin taiteisiin liittyvistä toiminnoista. Kuitenkin vain 29% henkilöstöstä raportoi musiikin päivittäisestä suunnitelmallisesta musiikkikasvatuksesta.

Nykyään varhaiskasvatuksen yhteydessä puhutaan paljon pedagogiikan rinnalla myös kokopäiväpedagogiikasta. Laadukkaan kokopäiväpedagogiikan toteuttamisen tavoitteena on laaja-alaisen osaamisen vahvistuminen. Siinä lasten oman ajattelun kehittymistä tuetaan sekä annetaan mahdollisuus valintojen tekemiseen. Kokopäiväpedagogiikassa on tärkeää tunnistaa pedagogiset merkitykset perushoitotilanteissa, kuten pukeutumisessa ja ruokaillessa. Pohjimmiltaan kyse on toimintakulttuurista, jossa ehdottomat säännöt eivät ole pääosassa vaan arjen keskustelun arvostaminen sekä lasten ajattelun ja pohdinnan vahvistaminen. (Opetushallitus 2018.)

Teoreettisena viitekehyksenä tässä opinnäytetyössä toimivat tunnekasvatus, musiikkikasvatus, RULER-malli ja kokopäiväpedagogiikka.

2 OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTAJA JA KOHDERYHMÄT

2.1 Tää on se mun paikka -hanke

Tää on se mun paikka on Opetushallituksen rahoittamaa kehittämistoimintaa, jota rinnakkaisina hankkeina toteuttivat Lahden ammattikorkeakoulu LAMK ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto LUT. Hanke toteuttaa varhaiskasvatuksen tiimivalmennuksia, joiden tarkoituksena on kehittää päiväkodin toimintakulttuuria ja vuorovaikutusta siten, että ne tukevat mahdollisimman hyvin lapsen sosioemotionaalista kasvua ja kehitystä sekä antavat valmiuksia näiden varhaiseen tunnistamiseen. (Tää on se mun paikka 2019.)

2.2 Kohderyhmät

Kohderyhmät opinnäytetyössämme ovat kaikki varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät sekä alan opiskelijat. Lisäksi satuopasta voivat hyödyntää perheet sekä kaikki lasten parissa työskentelevät, kuten perhetyöntekijät.

Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelma ovat asettaneet tietyt tavoitteet ja perusteet varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Suomen laissa varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatuksen, hoidon ja opetuksen muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu pedagogiikka (Finlex 13.7.2018/540). Varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa kaikki varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät ottamaan tunnekasvatuksen osaksi työtään. Suunnitelman perusteissa on kirjattu lapsen oikeus saada apua tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Tunteiden havaitsemisen, tiedostamisen ja nimeämisen opettelu vahvistavat lasten tunnetaitoja. (Opetushallitus 2018, 25-26.)

3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Tavoite ja tarkoitus

Tavoitteenamme tässä opinnäytetyössä on tuottaa satuopas musiikin käyttämisestä tunnekasvatuksessa. Satuopas tehdään Tää on se mun paikka -hankkeelle.

Tarkoituksenamme on tuottaa innostava väline, joka antaa tietoa ja vinkkejä musiikin käyttämisestä tunnekasvatuksesta arjen keskellä. Satuoppaan tarkoituksena on lisätä ymmärrystä musiikin vaikuttavuudesta tunteisiin sekä antaa keinoja ottaa musiikki huomioon kokopäiväpedagogiikassa.

3.2 Tiedonhaun kuvaus

Opinnäytetyömme keskeisiä hakusanoja ovat tunnekasvatus, musiikkikasvatus, tunneäly, RULER-malli ja kokopäiväpedagogiikka. Näiden käsitteiden pohjalta suoritimme tiedonhaku eri tietokannoista.

Lähdemateriaalia etsimme Masto-Finna tiedonhakupöytäkirjasta sekä kaupungin kirjaston omasta tietokannasta, joiden avulla löysimme useita teoksia opinnäytetyötämme varten. Tiedonhakupöytäkirjan lisäksi käytimme lähteiden haussa myös Internetiä. Pyrimme aina käyttämään uusinta lähdemateriaalia, jotta tieto olisi mahdollisimman tuoretta.

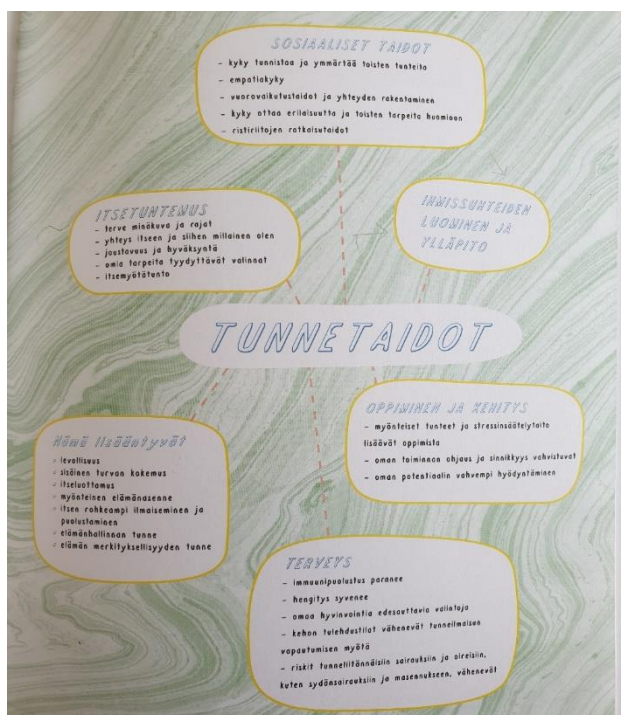
4 TUNNEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Tunnekasvatuksen määrittely

Tunteet ovat mukana kaikessa, ja tunne-elämän kehitys alkaa jo vauvana. Tunne-elämän kehityksen perustana on lämmin ja läheinen suhde vähintään yhteen aikuiseen. Lapsi tarvitsee lähelleen vähintään yhden turvallisen ja rakastavan aikuisen, jotta pohja luottamukselle syntyy. Ilman luottamuksen syntymistä lapsi ei uskalla näyttää omia tunteitaan muille. Aikuisen malli on merkityksellinen tunnetaitojen oppimisessa. (Opetushallitus 2018.) Jääskinen ym. (2017) määrittelevät tunnetaidot siten, miten kohtaamme itsessämme ja ympärillämme tapahtuvia asioita. Tunnetaidot ohjaavat valintojamme tunnehetkissä. Tunnetaidot vaikuttavat tunnetilanteissa, siinä miten tunnistamme ja hyväksymme omat ja toisten tunteet, miten siedämme tunteita, miten tunteiden säätelymme toimii, miten ilmaisemme ja käsittelemme tunteitamme sekä miten huolehdimme pitkällä aikavälillä voimaantumisestamme. (Jääskinen ym. 2017, 34-35.)

Monia toimintojamme sekä valintojamme ohjaavat tunteet, ja ne toimivat myös osana itsesäätelyä. Tunteet eivät ole vain kasa erilaisia irrallisia mielentiloja, vaan ne vaikuttavat koko kehoon ja saavat aikaan muutoksia kehon toiminnassa. Aivojen tehtävänä on käynnistää, tarkkailla ja säädellä näitä tunteiden aikaan saamia kehollisia muutoksia. (Sainio, Pajulahti & Sajanieniemi 2020, 29-30.) Tunnetaidot ovat tärkeitä, ja niitä voi opettaa ja opetella. Lapsilla on usein luontainen ominaisuus pärjätä tunteiden kanssa, koska he ovat joustavia. Vastoinkäymisestä huolimatta lapset nousevat aina uuteen yritykseen ja näkevät myönteisiä asioista, vaikka olisivatkin kohdanneet jotain ikävää. On aikuisen tehtävä vahvistaa tätä ominaisuutta läsnäololla ja hyväksymällä lapsen kaikki tunteet. (Väestöliitto 2020.)

Tunnetaidot ovat aina osa meitä, ja ne nivoutuvat käyttäytymiseemme sekä siihen, miten suhtaudumme ja luotamme itseemme ja toisiin, henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiimme. Hyvillä tunnetaidoilla on lukuisia terveysvaikutuksia, kuten immuunijärjestelmän vahvistuminen ja kehon tulehdustilojen väheneminen. Tunnetaidot ovat tärkeässä roolissa itsetunnon kehittämisessä ja ihmissuhteissa. Hyvillä tunnetaidoilla on myönteinen vaikutus myös oppimiseen, ja pystymme parempaan stressinsäätelyyn ja näkemään oman pystyvyytemme. Lisäksi erityisen merkittäviä tunnetaitojen vaikutuksia ovat ihmisen elämänhallinnan tunne ja myönteiset ajatukset elämästä ja omasta sisäisestä turvasta. (Jääskinen ym. 2017, 37).(kuva 1)

Kuva 1. Tunnetaidot (Jääskinen ym. 2017, 37)

Yksi hyvä tiivistelmä tunnekasvatuksen määritelmästä on Kirvesojan (2013) laatima määritelmä, jonka mukaan lapsi oppii tunnekasvatuksen avulla tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteita, niin myönteisiä kuin kielteisiä. Lisäksi lapsi oppii käsitteitä ja sanoja, jotka auttavat tunteiden ja tunnetilojen nimeämisessä. (Kirvesoja 2013,16.) Tunteiden puhumisesta tulee rohkaista lapsia, mutta samalla aikuisen tulee välttää lapsen tunteiden ohjaamista. Lapsille pitää opettaa, ja heidän tulisi ymmärtää, että tunteita voi olla hyvinkin erilaisia, ja sama asia voi herättää erilaisia tunteita eri ihmisissä. (Webster-Stratton 2011, 251.)

4.2 Tunteiden havaitseminen

Köngäs (2019) kertoo kirjassaan RULER-mallista (kuva 2). Tämä malli on keskittynyt nimenomaan lasten tunneälytaitoihin. RULERin mallissa tunneälytaidot ovat jaettu viideksi osa-alueeksi: Ensimmäisenä osa-alueena on tunteiden havaitseminen. Jotta pystymme havaitsemaan ja tunnistamaan tunteen, tarvitsee tunteen aiheuttaa kehossamme jonkinlainen reaktio. Tunteen aiheuttaman reaktion synnyn havaitseminen itsessään on tunneälyn lähtökohta. Lapsen ovat lähtökohtaisesti taitavia tunteiden havaitsemisessa. Tunteiden ilmaiseminen on lapselle ominaista, ja tästä syystä he pystyvät havaitsemaan muiden lasten tunteita helpommin kuin aikuisen tunteita. Ilman tunteiden havaitsemista emme pysty onnistuneeseen sosiaaliseen kontaktiin. Tämän vuoksi tunteiden havaitseminen on meille luontaista ja aloitamme havaitsemaan omia sekä muiden tunteita jo vauvana. (Köngäs 2019, 44, 53-56.)

Kyky havaita omia ja toisten tunteita on tunnetaitojen perusta. Kuitenkin ensin ihmisen on tunnistettava omat tunteensa, ennen kuin voi havaita tunteita muissa ihmisissä. Tuntemalla omat tunteet pystyy toimimaan tietoisesti niiden kanssa ja säätelemään omaa käytöstä. (Mieli 2020.) Varhaiskasvattajallekin tunteiden havaitseminen on välttämättömyys ja lapsen tunteiden oikeanlainen tulkinta ensiarvoisen tärkeää, jotta pystymme aidosti edistämään lapsen tunneälyn taitoja. Kasvattajan on ensin tunnistettava ja oltava rehellinen omille tunteilleen, jotta hän voi havaita oikeita tunteita lapsissa. Piilottamalla omat tunteemme tai tunnistamatta niitä ottaa lapsi meistä mallia ja tekee samoin. Tällaisessa tilanteessa lapsi ei näytä omaa tunnetaan, vaan sanoo sen, mitä me aikuiset haluamme kuulla. Tämä ei kehitä lapsen tunneälyä yhtään, vaan lapsi oppii miellyttämään uhan alla aikuista. (Köngäs 2019, 56.)

Freesen (2019) mukaan tunneälytaidot ovat yhteydessä lapsen sosiaalisiin taitoihin. Etenkin toisten tunteiden havaitseminen vaikuttaa suuresti miellyttävään vuorovaikutukseen. Lapsen oppiessa havaitsemaan tarkasti toisten tunteita hän mahdollistaa huomioivan ja empaattisen vuorovaikutuksen. (Freese 2019, 8-10.) Tunteiden havaitsemisen osa-alueessa katsotaan, että lapsen tulee osata havaita tunteen synty sisällään, huomata vertaisensa kokevan jotain tunnetta sekä tunnistaa tunteita herättäviä elementtejä esimerkiksi musiikissa tai sadussa. (Köngäs 2019, 54.)

4.3 Tunteiden ymmärtäminen

Lapsilla tunteiden ymmärtäminen alkaa kehittymään taaperoikäisenä. Tällöin lapsi alkaa ymmärtämään, että hänen tekemisillään on vaikutusta muihin ihmisiin ja ympäristöön. Me aikuiset yleensä ohjeistamme lapsia siinä, mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä. Tärkeää olisi kuitenkin sanoittaa lapselle, miksi hän toimii tietyllä tavalla ja mitä tunteita se muissa herättää. Jokaiseen tunteeseen on syytä. Tätä syytä ei tarvitse aina tietää, mutta olisi hyvä pohtia ja arvuutella niitä lasten kuullen. Pitää kuitenkin muistaa, että jokainen tunne on sallittu, ja me emme pohdi tunteeseen johtunutta syytä negatiivisessa valossa vaan tunteen syyn löytyminen on aina iloinen hetki. (Köngäs 2019, 56.) Tunteiden ymmärtämisessä on tärkeää, että oppii näkemään tunteiden syitä ja seurauksia. Ilman tätä taitoa lapsi jää tunteiden armoille, ja pieninkin päätöksen teko on vaikeaa. (Mieli 2020.)

Lapsen tunteiden ymmärtämisessä aikuisella on tärkeä rooli. Aikuisen on tärkeä osata ilmaista omia tunteitaan ja sanoittaa niitä lapselle. Tunteiden sanoittaminen voidaan tehdä välillä korostetustikin nonverbaaleilla eleillä ja ilmeillä: tunteiden sanoittamista pitää tehdä aktiivisesti koska silloin lapsen aistit vapautuvat. Lapsilla on taito tarkkailla äärimmäisen tarkasti tunnepitoisia tilanteita, ja he liukuvat tilanteesta toiseen alituisella syklillä. Lapset ovat herkkiä

tunnistamaan tilanteet ja sisäistävät helposti, mikä tilanne johtaa mihinkin tunteeseen. Lapsen tunnistaessa tilanteen ja tunteen on hyvä syventää tunteen vaikuttavuutta esimerkiksi pohtimalla. (Köngäs 2019, 46-47, 56.)

Tunteiden ymmärtäminen tarkoittaa, että lapsi ymmärtää tilanteiden johtavan erilaisiin tunteisiin, ja tunteita voi olla useita. Lapsi ymmärtää myös, että tunteet ja tunnetilat vaikuttavat heihin ja heidän ympärillensä oleviin ihmisiin. (Köngäs 2019, 54.)

4.4 Tunteiden sanoittaminen

Tunteen sanoittaminen lapselle on tärkeää, ja se auttaa lapsia kertomaan oman tunteensa. Ennen tunteen sanoittamista lapsi oppii ymmärtämään tunteen, mutta ei pysty vielä sanoittamaan sitä muille. Ennen kuin lapsi osaa sanoittaa tunteet oikealla tavalla, lapsi saattaa sanoittaa tunteensa tavalla, joka ei ole aikuisille tyypillistä esimerkiksi sanomalla toista tyhmäksi. Tällainen tunteen sanoittaminen saattaa aiheuttaa aikuisessa pahennusta, joka sitten ilmaistaan lapselle, ja aikuinen saattaa kieltää lasta haukkumasta muita ilman minkäänlaisia perusteluja. Tilanteessa lapsi on ilmaissut oman tunteensa ja aikuinen kieltänyt sen, jolloin lapsi oppii, että omia tunteitaan ei saa ilmaista. Aikuisen tulisikin nähdä tällaiset tilanteet eri lailla. Lapsen sanoittamalla tunteensa esimerkiksi haukkumalla on aikuisen tehtävä nähdä, miten hienoa se on, että lapsi jakaa oman tunteensa. Tässä tapauksessa aikuisen rooli on opettaa lasta siinä, miten tunteiden sanoittaminen tehdään hyväksytysti. (Köngäs 2019, 56-57.) Tunteiden sanoittamisessa on hyvä huomioida lapsen ikä: mitä pienempi lapsi, sitä lyhyemmin tunne kannattaa sanoittaa. Aivan pienelle lapselle riittää, että hän huomaa aikuisen hyväksyvän hänen tunteensa sekä kannattelemaan lapsen tunnetta hänen apunaan. Tunteiden sanoittamisessa on hyvä olla täsmällinen, ja mikäli aikuinen ei ymmärrä lapsen tunnetta, tulisi sekin kertoa lapselle avoimesti. (Kiintymysvanhemmuus 2020.)

Etenkin päiväkodissa tunteiden sanoittaminen on tärkeää, ja se pitäisi olla osa jokapäiväistä toimintaa. Lapset kokevat päiväkodissa paljon tunteita, ja usein tunteet ovat ääritunteita, joita lapsi sanoittaa muun muassa itkemällä ja kiukuttelemalla. Päiväkodeissa tunteiden sanoittaminen on usein niukkaa, ja silloin lapsi ei opi kertomaan tunteitaan muulla keinoilla, vaan ääritunteet tulee esille samoilla keinoilla kuin aikaisemminkin. Lapsen tuntiessa jotakin tunnetta on aikuisen tärkeä pysyä rauhallisena ja olla taantumatta lapsen kanssa samalle tasolle. Lapsi ei opi tunteiden oikeanlaista sanoittamista, ellei aikuinen opettele sitä hänen kanssaan. Aikuisen tulee pitää myös omat tunteensa hallinnassa, koska antamalla tunteidensa vaellella villisti aikuinen saattaa sanoa tai tehdä jotain mikä ei kuulu ammattimaailmaan. Tämä syö valtavasti tunneoppia lapsilta. Lapsen olisi hyvä osata sanoittaa ja ilmaista tunteitaan oikealla tavalla jo esikoulussa. Lapsen on kuitenkin mahdoton oppia tätä, jos päiväkodissa on pidetty tunteet

sisällä, ja äärireaktioihin ei ole saatu oikeanlaista tukea. (Köngäs 2019, 57.) Lapsen ollessa tunnekuohussa tulee aikuisen osata huomata oikea hetki tunteen sanoittamiselle. Tunteen sanoittaminen tulee tehdä vasta, kun lapsi on rauhoittunut, ja tällöin aikuisen on hyvä sanoittaa lapsen tunteiden lisäksi myös omat tunteensa. Tunteiden sanoittamisen avulla lapsen kognitiivinen ymmärrys kehittyy, ja vähitellen lapsi oppii yhdistämään tunteita erilaisiin tarpeisiin sekä ymmärtämään laajempia kokonaisuuksia. (Aivoliitto 2020.)

Katsotaan, että lapsi osaa sanoittaa tunteensa, kun hän pystyy erotella eri tunteita ja tunnetiloja toisistaan. Lapsen tarvitsee myös osata nimetä sekä omia että vertaistensa kokemia tunteita. (Köngäs 2019, 54.)

4.5 Tunteiden ilmaiseminen

Ennen kuin lapsi pystyy ilmaisemaan tunteensa oikealla tavalla, tulee hänen ymmärtää sekä osata sanoittaa omat tunteensa. Etenkin päiväkodissa kiinnitetään paljon huomiota lapsen tunteiden ilmaisemiseen. Kiinnittämällä huomio vain tunteiden ilmaisemiseen teemme lapselle karhun palveluksen. Tällöin lapsi jättää välistä ymmärtämisen ja sanoittamisen opettelun. Tunneällyn osa-alueiden taidot ovat hierarkkisia, ja jokainen osa-alue tulee oppia. On parempi, että lapsi tuo tunteensa esille kuin se, että lapsi olisi oppinut hyväksytyimmäksi kertoa tunteidensa sijasta faktoja. Kaikki se, mitä me itse tuomme julki lapselle tiedostamatta tai tietoisesti, on lapselle viesti tunteiden ilmaisemiseen. Esimerkiksi aikuisen vihainen katse lapseen silloin, kun lapsi yrittää sanoa jotain vaikka pitäisi olla hiljaa, on viesti lapselle, että sulkemalla suu on parempi vaihtoehto kuin se, että hän kertoisi miltä hänestä tuntuu. (Köngäs 2019, 57.)

Samalla kun käymme lapsen kanssa läpi tunteiden ilmaisua, vahvistamme hänen osaamistaan kahdessa aikaisemmassa osa-alueessa. Onkin tärkeää, että me kasvattajana tuemme lasta jokaisessa tunneällyn osa-alueessa. Lapsen tukeminen näissä asioissa vaatii kuitenkin kasvattajalta omaa tunneälyä, ja mitä paremmat tunneälytaidot kasvattajalla on, sitä parempaa ja luontevampaa lapsen oppiminen on. Sanotaankin, että sanat eivät voi antaa puoliakaan siitä kasvatuksesta kuin esimerkin voima. (Köngäs 2019, 49.)

Lapsen oppiessa tunteiden ilmaisua, hän osaa tuoda tunteitaan julki tavalla, joka auttaa muita ymmärtämään hänen tarpeensa. Lisäksi lapsi osaa tuoda julki tunteensa tavalla, joka välttää konfliktin, ja pystyy erottelemaan aidot tunteet ja teeskennellyt tunteet toisistaan. (Köngäs 2019, 54.)

4.6 Tunteiden säateleminen

Tunteiden säateleminen on RULER-mallin viides ja viimeinen osa-alue. Päiväkoti-ikäiselle lapselle tunteiden säätely on vaikeaa, ja lapsi saattaa esimerkiksi tukahduttaa tai valehdella tunteistaan helposti. Tämä saattaa jäädä aikuiselta huomaamatta, koska esimerkiksi tunteiden patoaminen saattaa näyttää ulkoisesti tunteiden säatelemiseltä, varsinkin silloin, kuin aikuinen haluaa uskoa, että lapsi osaa käyttäytyä hyvin. Kiltit ja hymyilevät lapset eivät todellakaan tunne aina rauhaa sisällään. Heitä ei myöskään osata opettaa tuntemaan tai säatelemään tunteitaan, koska ulospäin he näyttävät aina niin rauhallisilta. (Köngäs 2019, 58.)

Fors & Pirskanen (2016) toteavat, että tunteiden säätely on tänä päivänä yhä useammalle päiväkotikäiselle lapselle vaikeaa. Haasteita tuovat etenkin voimakkaat ja negatiiviset tunteet, ja niiden säätelyn vaikeus tulee esille usein raivokohtauksina. Yksi mahdollinen tekijä tähän on nykypäivän vanhempien rooli, jossa vanhempi ei halua tuoda esille ankaran vanhemman roolia, eikä täten aseta lapsille tiukkoja rajoja. Tämän takia lapsen on vaikea sopeutua päiväkotimaailman sääntöihin ja rajoihin. Päiväkodissa rajojen asettaminen saattaa tuntua lapsesta siltä, että joku haluaa estää hänen toimintaansa. Toiset lapset kokevat tunteet voimakkaampina kuin toiset, ja tarvitsevat enemmän aikuisen tukea ja apua tunteiden säateilyssä. (Fors & Pirskanen 2016, 1-2.)

Aikuisen tulee näyttää lapselle rehelliset tunteet, koska ilman sitä lapsi ei opi säatelemään tunteita. Myös tunteiden sanottaminen on tärkeää, se että lapsi oppii nimeämään tunteet. Lapsen kompuroidessa tunneilmaisussaan on aikuisen oltava läsnä, ja suhtauduttava lempeästi ja opettavasti hetkiin, josta tunne on syntynyt. (Köngäs 2019, 58.) Ahonen (2017) kirjoittaa, että mikäli lapsi saa harjoitella sosiaalisemotionaalisia tunteitaan esimerkiksi päiväkodissa tai jossain muussa turvallisessa ympäristössä, hän oppii säatelemään myös voimakkaampia tunteitaan todennäköisesti paremmin. Pienet lapset käyttäytyvät usein isompia lapsia aggressiivisemmin, koska heidän tunteiden säätelynsä on vasta harjoittelun tasolla. Aikuisen rooli onkin olla lapsen tukena ja apuna tunnekuhuissa. Tunteiden säatelemisen avulla lapsi saa mahdollisuuden tasapainoisempaan elämään tulevaisuudessakin. (Ahonen 2017, 32.)

Ruler-mallin mukaan tunteiden säatelemisessä lapsen tulee osata tunnetilojensa ohjaaminen negatiivisesta positiivisempaan. Lapsen tulee osata ohjata tunteitaan niin, että ei kuitenkaan tukahduta niitä, sekä auttaa vertaisiaan tunteiden ohjaamisessa. Lapsen tulisi myös osata pohtia omien tunnetilojensa merkityksiä omaan hyvinvointiinsa, ja olla antamatta negatiivisten tunteiden vaikuttaa itseensä. (Köngäs 2019, 54.)

Tunteiden havaitseminen	Tunteiden ymmärtäminen	Tunteiden sanoittaminen	Tunteiden ilmaiseminen	Tunteiden säätelyminen
<ul style="list-style-type: none"> Lapsi osaa havaita tunteen synnyn sisällään. Lapsi huomaa vertaisensa kokevan jotain tunnetta. Lapsi tunnistaa tunteita herättäviä elementtejä musiikista, piirustuksista ja saduista. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi ymmärtää, että tilanteet johtavan tunteisiin ja että tunteiden takana voi olla useita tunteita ja ajatuksia. Lapsi ymmärtää tunteiden ja tunnetilojen vaikuttavan omaan ja vertaisten reaktioihin ja toimintaan. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi osaa erottaa eri tunteita ja tunnetiloja toisistaan. Lapsi osaa nimetä sekä omia että vertaisten kokemia tunteita. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi osaa tuoda julki tunteitaan tavalla, joka auttaa muita ymmärtämään hänen tarpeitaan. Lapsi osaa tuoda julki tunteitaan tavalla, joka välttää konfliktin syntymistä. Lapsi osaa tunnistaa teeskennellyt tunteet aidoista. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi osaa ohjata tunnetilojaan negatiivisesta kohti positiivista tukahduttamatta tunteitaan. Lapsi osaa auttaa vertaisiaan pois negatiivisista tunteista kohti positiivisempia. Lapsi osaa pohtia tunnetilojensa merkitystä oman hyvinvointinsa kannalta. Lapsi kykenee vastaanottamaan negatiivisia tunteita antamatta sen vaikuttaa itseensä.

Kuva 2. Ruler-malli (Köngäs 2019, 54)

5 MUSIIKKI TUNNEKASVATUKSESSA

5.1 Musiikkikasvatuksen määrittely

Varhaiskasvatuksessa musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille monipuolisesti musiikillisia kokemuksia, sekä vahvistaa lasten kiinnostusta musiikkia kohtaan. Lapsia ohjataan havainnoimaan ympäristön ääniä, ja kannustetaan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ilmaisuun. Lasten kanssa tutustutaan musiikin peruskäsitteisiin, kuten rytmiin, tempoon, dynamiikkaan ja sointiväriin. Musiikkiin tutustutaan laulamalla, soittamalla, liikkumalla, loruillemalla ja kehosoitteilla. (Opetushallitus 2018, 199-200.) Varhaiskasvatuksen musiikkikasvatustoiminnan lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet, sekä heidän kasvuympäristönsä huomioiminen. Varhaiskasvatussuunnitelma nostaa esiin myös yhdessä tekemisen merkityksen pienimuotoisten esitysten muodossa. Esitysten suunnittelu ja harjoittelu, ja esiintymisen ilo ja onnistuminen luovat ryhmään yhteyttä ja osallisuutta. (Opetushallitus 2018, 199-200.) Olennaista on tukea lapsen aktiivista toimijuutta ja monipuolisia musiikillisia kokemuksia. (Lindeberg-Piironen ym. 2017, 92).

Musiikkikasvatus voidaan nähdä vuorovaikutuksena, johon kaikki osapuolet osallistuvat ja vaikuttavat omalla tavallaan. Aikuisen vastuulla on luoda hyvät olosuhteet lapsen musiikkisuhteen syntymiselle ja kehittymiselle. Musiikkikasvatuksen vahva kokemuksellinen puoli voi parhaimmillaan tukea lapsen tunneilmaisua ja sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja. Mitä avoimemmin ja hyväksyvämmiin suhtaudumme lapsen musiikilliseen ilmaisuun, sitä paremmin edistämme lapsen henkilökohtaisen musiikkisuhteen syntymistä. Musiikillinen ilmaisu on lapsen oikeus, ja aikuiset voivat tukea sitä hyväksynnällä ja kunnioituksella lasta kohtaan. (Lindberg-Piironen ym. 2017, 18-19.) Perheiden ja päiväkotien rooli on tärkeä myös musiikkikasvatuksessa. Musiikkipedagogit, kuten Suzuki (1977) ja Kodály, ovat painottaneet varhaislapsuuden merkitystä lapsen musiikillisessa kehityksessä. (Ruokonen 2017, 121.) Varhaiskasvatussuunnitelmassa musiikkikasvatuksella halutaan edistää lasten henkilökohtaisen musiikkisuhteen syntymistä, musiikista nauttimista, musisoimisen iloa ja luovuutta (Opetushallitus 2018, 43).

Varhaisiän musiikkikasvatus sisältää leikin avulla musiikista oppimista, kokonaisvaltaista kokemista, eläytymistä ja oivaltamista. Sen keskeisenä tavoitteena on ilon ja sisäisen motivaation synnyttäminen lapsissa, jotta lapsille voisi syntyä elämän kestävä myönteinen musiikkisuhte. Lasten musiikkikasvatuksen tavoitteena on myös musiikillisten elämysten, valmiuksien ja taitojen tarjoaminen. Lasten luovuuden ja itseilmaisun kehittymisen tukeminen nähdään niin ikään tärkeänä (Piispanen 2019, 10-12.)

Lapset ilmaisevat itseään kokonaisvaltaisesti, ja onkin luontevaa yhdistellä keskenään ilmaisun eri muotoja. Taiteet ja ilmaiseminen tukevat lasten oppimisvalmiuksia, sosiaalisia taitoja

ja myönteistä minäkuvaa, sekä kykyä ymmärtää ja jäsentää maailmaa ympärillään ja itseä sen vaikuttavana osana. Monipuolinen ilmaisu myös edistää lasten kuvittelukyvyyn kehittymistä, ja sen kautta eettistä ajattelua. On tärkeää antaa lapsen tekemälle ja kokemalle tilaa niin suunnitellusti kuin spontaanistikin. Tutustumalla erilaisiin taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön voidaan tukea myös lapsen monilukutaidon kehittymistä sekä osallistumista ja vaikuttamista. (Opetushallitus 2018, 42-43.) Erilaisista taustoista tulevilla lapsilla tulee olla tasavertainen mahdollisuus monipuolisiin musiikillisiin kokemuksiin, ja toimintaa suunnitellaan lasten yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi (Ahonen 2017, 200).

Taiteet antavat yksilölle kanavan ilmaista itseään ja tunteitaan. Myös monilukutaidon vahvistumiselle taiteilla on paljon annettavaa: taiteiden kautta voidaan tutustua erilaisiin viestimistapoihin, viestiä voidaan myös esimerkiksi maalaamalla ja tanssin kautta. Jokaisen on mahdollista löytää oma tapansa ilmaista itseään ilmaisun keinoin (Ahonen 2017, 195.) Varhaiskasvatussuunnitelma nostaa esiin myös yhdessä tekemisen merkityksen pienimuotoisten esitysten muodossa. Esitysten suunnittelu ja harjoittelu, ja esiintymisen ilo ja onnistuminen luovat ryhmään yhteyttä ja osallisuutta. (Opetushallitus 2018, 199-200.) Jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhteisiin musiikillisiin projekteihin, esimerkiksi juhliin valmistautuessa kaikille löytyy sopivaa tekemistä kykyjensä ja toiveidensa mukaan. (Ruokonen 2017, 123).

Myös varhaiskasvatuksen musiikkikasvatustoiminnan lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. Musiikkikasvatuksen avulla voidaan tukea kaikkia laaja-alaisen osaamisen alueita: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, vuorovaikutus ja ilmaisu, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen (Ruokonen 2017, 122.)

5.2 Tunteiden käsittely musiikin avulla

Marjasen (2012) tutkimuksessa erityisesti raskaudenaikaisilla musiikillisilla kokemuksilla oli suuri merkitys äidin ja vauvan yhteyteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen. Musiikin vaikutukset lapseen ovat vahvoja ja sikiöön oletettavasti vielä voimakkaampia. Tutkimuksessa musiikin havaittiin lujittavan äidin ja vauvan välistä suhdetta ja näin parantavan elämänlaatua (Marjanen 2012, 269-270.)

Musiikkia voidaan pitää puhutun kielen rinnalla toisena kielenä, koska jopa aivan pieni vauva voi ymmärtää musiikin viestin ja siitä syntyvän tunnesisällön. Musiikin toisena kielenä olemista perustellaan myös sillä, että musiikki tukee selkeästi lapsen kielen kehitystä. Suomessa ja ulkomailla on tehty tutkimuksia, joiden perusteella on todettu aivojen kuulo- ja kielellisten toimintojen sekä tarkkaavaisuustoimintojen kehittyvän nopeammin sellaisilla lapsilla, joiden elämään ja arkeen musiikki kuuluu aktiivisesti. Yleensä leikki-ikäiset lapset ovat kiinnostuneita

musiikista ja innostuvat kaikesta tekemisestä ja itse kokeilemisesta musiikin parissa. Jo pienen lapsen musiikillista toimintaa ilmentää kokonaisvaltaisuus ja aktiivinen toimijuus. Todennäköisesti jokainen lapsi on musisoinut kotoa löytyvillä esineillä ja innostunut äänistä, mitä hän saa aikaan. (Huotilainen 2019, 144-146.)

Musiikin tunnemerkit ovat kiistattomat. Musiikki voi ilmentää kokemuksiamme ja tunnetilojamme, se herkistää tunteiden kokemiseen ja synnyttää voimakkaita tunne-elämyksiä ja mielihyvän kokemuksia. Musiikki on osoitettu tehokkaaksi keinoksi stressin lievittämisessä ja se on tyypillinen ja monipuolinen tapa mielialan säätelyssä. Esimerkiksi nuorisotutkimuksessa on löydetty useita erilaisia musiikkiin liittyviä mielialan säätelyn strategioita: musiikkia käytetään hyvän mielialan ylläpitämiseen ja viihdykkeenä, rentoutumiseen ja uuden energian saamiseen, voimakkaiden tunnekokemusten synnyttämiseen ja omien tunnekokemusten työstämiseen ja selvittämiseen. Musiikin avulla voidaan myös helpottaa pahaa oloa, irtaantua murheista ja huolista ja saada lohdutusta ja hyväksyntää omille tunteille. (Saarikallio 2013, 39.) Myös Jääskinen ym. (2018) pitävät laulamista tai muun äänen tuottamista, musiikin kuuntelua tai sen tuottamista, luovaa liikkumista, tanssia tai muuta fyysistä liikettä tärkeinä keinoina tunteen purkamisessa ja käsittelyssä. (Jääskinen ym. 2018, 198).

Tunteiden säätelyn ohella musiikkia voidaan pitää laajemmin myös itsesäätelyn keinona. Paitsi mielialan tai vireystilan muokkaamisessa, musiikkia käytetään myös keskittymisen apuna tai motivoimassa esimerkiksi liikuntaa tai siivoamista. Musiikilla on suuri merkitys myös ihmisten välisen tunnekommunikaation muotona, jolla on merkittävä vaikutus ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteenkuuluvuuden muodostumisessa. (Saarikallio 2013, 39-40.)

Musiikilla voidaan vahvasti vaikuttaa lasten vireystilaan, rauhallisen musiikin tynnyttäessä ja vauhdikkaan musiikin aktivoitessa. Ei ole yhdentekevää, millaista musiikkia valitaan päivälle. Myös aktiivisen tekemisen taustalla, esimerkiksi maalausketkellä, voi käyttää musiikkia luovuuden herättäjänä. (Huotilainen 2019, 145-146.)

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa ominaista on ryhmänä tekeminen. Yhdessä tekemällä opitaan lukuisia taitoja musiikin ohella, kuten toisten kuuntelemista ja kunnioitusta, itsesäätelyä, oman vuoron odottamista, itsetuntemusta. Tunneside ryhmän jäsenten kesken vahvistuu, kun toimitaan yhdessä (Piispanen 2019, 11.) Tutkijat ovat havainneet merkittävän yhtymäkohdan lasten prososiaalisen käyttäytymisen ja yhteisen tahdistumisen välillä. Kun lapset olivat osallistuneet yhteiseen toimintaan, kuten laulamiseen, tanssimiseen tai samassa tahdissa liikkumiseen, heidän välillään oli havaittu eniten prososiaalista käyttäytymistä, eli toisten auttamista tai leikkiin kutsumista. (Huotilainen 2019, 147-148.) Ilmaisun keinojen käyttäminen on merkittävässä roolissa lasten ryhmäytymisen kannalta, yhteisöllisyyden tukemisessa sekä eettisten

kysymysten pohdinnassa. Musiikin parissa, esimerkiksi pienissä esityksissä, jokainen lapsi voi olla jollakin tavalla osallisena ja vaikuttajana. Yhteisessä tekemisessä on kokemusten ja oppimisen kannalta suurempi merkitys kuin onnistuneessa lopputuloksessa (Ahonen 2017, 194-198.) Myös Ruokonen (2017) tuo esiin samastumisen ja empatian keskeisimpinä taidekasvatuksen oppimisprosesseina (Ruokonen 2017, 124.)

Koska soittamiseen, laulamiseen, säveltämiseen tai musiikin kuunteluun kuuluu voimakkaasti henkilökohtainen, kokemuksellinen elementti, voidaan myös miettiä mitä oikeastaan opetetaan, kun opetetaan musiikkia. Musiikin ytimessä ovat tunteet ja elämykset tietojen tai taitojen sijaan. Musiikkiin liitetyt ja musiikin tuottamat tunnekokemukset motivoivat musiikillista toimintaa. Opetustilanteissa voi syntyä syviä henkilökohtaisia elämyksiä, jotka vaikuttavat jopa minuuden rakentumiseen ja sosiaalisemotionaalisten taitojen kehittymiseen. (Saarikallio 2013, 37.) Sällisen (2018) tutkimuksessa näkyi paljon samankaltaisuutta siinä, miten oppilaat liittivät tunteita ja mielikuvia musiikkiin. Heidän tapansa ilmaista tunnetta musiikin ja liikkeen avulla olivat yhteneväiset. Oppilaiden iloiseksi mieltämien musiikkikappaleiden kohdalla ilo näkyi liikkeessä selkeänä rytminä ja eläväisyytenä. Se sisälsi aktiivista kontaktin ottoa toisiin lapsiin sekä yhteyden hakemista. Iloisen musiikin mukaan piirtäminen toi lasten mieleen juhlia ja yhteisiä leikkejä, musiikilla oli siis vahva merkitys yhteenkuuluvuuteen ja keinona liittyä toisiin. Surullinen tai muulla tavalla alakuloinen musiikki herätti lapsissa liikkeen, äänimaiseman ja piirtämisen tasolla surullisen tunteen henkilökohtaista kokemista. Tunnetta haluttiin käsitellä yksin, eivätkä oppilaat hakeneet toisiinsa katsekontaktia tai yhteistä liikettä. Maahan luotu katse kertoi monille yksinäisyydestä. Äänimaiseman toteutuksessa yhteistä sykettä ei pidetty tavoiteltavana ja hajanainen rytmi kertoi jokaisen soittajan keskittyvän enemmän omaan soittoonsa kuin yhteiseen äänimaisemaan (Sällinen 2018, 78-79.)

5.3 Rytmii, dynamiikka, sointiväri, harmonia

Kaiken ydin on rytmi, onhan sykettä kaikkialla – päivien kierrossa, maapallon liikkeessä, sydämen lyönneissä ja hengityksessä. Melodia on kuin lanka, joka luo musiikille linjan. Harmonia eli sointukudos värittää melodiaa, ja muotorakenteet jäsentävät kokonaisuuden. Dynamiikka elävöittää musiikkia, ja sävyt luovat sielun – sointivärien sateenkaaren.

Maija Simojoki

Musiikkikasvatuksella voidaan edistää lapsen rytmistä kehitystä. Rytmitaju on osallisena myös luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa. Pienen lapsen köröttely- ja keinutteluleikit vahvistavat hoitajan ja lapsen vuorovaikutusta, edistävät puheen kehittymistä, lihasten vahvistumista ja tasapainoainin kehittymistä. Rytmisyyttä harjoitellaan liikkumalla, kehorytmeillä ja rytmisoittimilla, loruilla ja lauluilla. Rytmivaihtelut hiljaisesta voimakkaaseen ja hitaasta nopeaan tulevat tutuksi

sekä käsitteinä, että itse toteutettuina. (Piispanen 2019, 31.) Ilmeikäs puhe ja monipuolinen äänen käyttö loruissa ja lauluissa tukevat lasten rytmisyyden kehittymistä. Rytmikasvatuksessa yksinkertaisuus ripauksella elämyksellisyyttä, esimerkiksi leikkiliikkeiden tai keho- tai rytmisoitinten käyttö, auttaa havainnollistamaan lapsille tasaista rytmin sykettä ja tempon vaihteluita. (Lindeberg-Piiroinen 2017, 37-38). Paananen (2017) muistuttaa, että lapset keksivät mielellään myös omia rytmityksiä, ja että luovuus motivoi tehokkaasti musiikin oppimista. (Paananen 2017, 231).

Dynamiikka eli äänen voimakkuus ja äänen vaihtelu antaa musiikille ilmettä, luo tunnelmaa ja synnyttää musiikkiin eri sävyjä. Dynamiikkaan tutustuttaessa lapsi tulee tietoisemmaksi omasta äänestään ja äänenkäytöstään: ääni voi olla hiljainen tai voimakas, tai hiljentyvä tai voimistuva. Liike yhdistettynä dynamiikan vaihteluihin konkretisoi lapsille musiikin dynamiikkaa, esimerkiksi hiivittää hiljaa kuin kissa tai tömistellään kuin norsu. Voidaan myös laulaa hiljaisella äänellä kuin hiiri tai kuuluvasti kuten jättiläinen, kuitenkin aina suojaten lapsia liian kovalta äänenvoimakkuudelta. (Piispanen 2019, 73-74.) Swaminathan & Schellenberg (2015) tuovat esiin, että lasten mieleen on enemmän voimakas ääripäiden musiikki, esimerkiksi sellainen, joka ilmentää iloa tai vihaa, kuin sellainen, joka kuvastaa esimerkiksi surullisuutta tai rauhallisuutta (Swaminathan & Schellenberg 2015, 193.)

Lähipiirin äänimaailman havainnointi kehittää lapsen sointiväritajua. Äänelle voidaan keksiä lapsen kanssa yhdessä erilaisia kuvailevia ilmaisuja: kirkas, tumma, pehmeä, möreä jne. Lapsia kannustetaan aktiiviseen kuunteluun ympäristössään, millaisia ääniä kotipihalla, metsäretkellä, päivälepoetkellä kuuluu. Omalla keholla tehdyt äänet tai rytmisoitinten äänet eri tavoin soitettuna herkistävät kuuntelemaan erilaisia ääniä ja niiden sävyjä. Voidaan myös havainnoida muita ääntä tuottavia esineitä ympäristöstä (Piispanen 2019, 81-82.) Monipuolisen musiikin ja äänen lisäksi on erittäin tärkeä luoda lapsen elämään hiljaisuutta. Päiväkodin usein meluisassakin arjessa tulee kiinnittää huomiota hiljaisuuden hetkiin. Jatkuva taustahäly vaikuttaa lasten keskushermostoon ja voi aiheuttaa erilaisia oireita, kuten päänsärkyä, hermostuneisuutta ja levottomuutta. Lapsia ohjataan aktiiviseen hiljaisuuden kuunteluun, rauhoittumisen hetkiin ja luodaan kokemus hiljaisuudesta levollisena ja turvallisena tilana. (Lindeberg-Piiroinen & Alho 2017, 179-181.) Alho (2018) toteaa, että jatkuva taustamelu, niin kotona kuin päiväkodissakin, saattaa aiheuttaa kehittyvälle lapselle levottomuutta ja rauhattomuutta sekä keskittymisen heikkenemistä. Lapsen mieli on ikään kuin ylikierroksilla koko ajan. Alho nostaa esiin myös lasten kielellisen kehityksen heikentymisen taustahälyn takia. (MTV-uutiset 2018.) Myös Child development-julkaisussa (2016) todetaan taustamelun heikentävän lasten oppimiskykyä sekä lisäävän stressihormonin erittymistä (Child development 2016,1841).

Harmoniolla tarkoitetaan sopusointua ja rauhaa -myös musiikissa. Yhtä aikaa soivat äänet soivat harmoniassa toisiaan täydentäen. Monipuolisen musiikin kuuntelu ja laulujen erilaiset tunnelmat tutustuttavat lapsia musiikin harmoniaan, myös duuri- ja mollilaulut tulevat tutuiksi. (Piispanen 2019, 89.) Musiikin harmonia voi luoda myös ristiriitaisuutta ja jännitteitä, joka lopulta purkautuu palkitsevalla tavalla (Helsingin kaupunginorkesteri 2020).

6 VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUKSEN MENETELMÄT

6.1 Laulaminen, soittaminen ja kuunteleminen

Kodályn mukaan tärkein ja ensimmäinen instrumentti on laulu. Laulamisen jälkeen ihmisen on helpompi harjoitella soittamaan muita instrumentteja. Mikäli lapsi osaa puhua oman kielensä mukaisesti, osaa hän myös laulaa. Pienten lasten kanssa laulu usein yhdistetään leikkimiseen ja peleihin. (Holma 2015, 9-10.) Laulamisen opettelulla on itse laulun lisäksi muitakin funktioita lapsen oppimiselle; oman äidinkielen puhuminen sujuvoituu sekä ääntämismallit ja kuulo-muisti harjaantuvat. (Huotilainen 2019, 145-146).

Pienen lapsen kanssa soittaminen on hyvä aloittaa kehosoittimien avulla. Oman kehon avulla lapsi voi elävöittää ja säestää esimerkiksi loruja. Kehosoittimien jälkeen lapsen kanssa voi harjoitella rytmisoittimia ja lopuksi melodiasoittimia. Säestyksien avulla lapsi vahvistaa omaa perus- ja sanarytmiä sekä kehittää motorisia valmiuksia ja koordinaatiota. (Manderbacka & Virta 2011, 24.)

Kuuntelukasvatuksen ydin on lapsen kohtaamisessa ja siinä, miten annamme hänelle mahdollisuuden vastata omista lähtökohdistaan käsin. Aikuisten esimerkki myös kuuntelutaidoissa on suurena oppina lapselle. (Paasolainen 2015, 16.)

6.2 Loruilu, tarinat, musiikkiliikunta ja improvisaatio

Tutut lorut ja tarinat tuovat lapselle turvaa ja he haluavat kuulla niitä aina uudestaan. Kielenkehityksen ja mielikuvituksen rikastajina lorut sopivat myös musiikkikasvatukseen, puheen sointi ja sanarytmit kirkastuvat lapselle loruja kautta. Loruja voi käyttää musiikkikasvatuksessa monella tavalla, myös leikkimällä ja soittamalla. (Piispanen 2019, 113.)

Useimmat lapset nauttivat tarinan kerronnasta. Tarinan kerronta voi toimia myös ryhmää yhdistävä tekijänä, jos jokainen osallistuu tarinaan omalla osuudellaan. Tarinan kerrontaan voi lisätä myös muita taidekasvatuksen elementtejä, kuten kuvittamista, äänimaailmaa tai draamaa. (Piispanen 2019, 113-114.)

Musiikkiliikunnassa liike, musiikki, kuuntelu ja laulaminen yhdistyvät. Kehollinen kokeminen ja toiminnallisuus mahdollistavat lapselle syvemmän oppimiskokemuksen. (Seppänen, Tarvonen & Lindeberg-Piironen 2017, 273.) Musiikki yhdistettynä liikkeeseen ja kehollisuuteen vahvistaa lasta itseilmaisussa ja auttaa myös musiikillisten asioiden hahmottamisessa. Liikunta ja tanssi edesauttavat lasta oman kehon hahmottamisessa ja aluksi musiikkiliikunnassa keskitytään motoristen perustaitojen kehittämiseen (Piispanen 2019, 138.)

Musiikkiliikunnan keskeisimpiä tavoitteita on musiikin ilon kokeminen liikkeen ja tanssin kautta. Kognitiivisiin tavoitteisiin kuuluvat minäkuvan vahvistaminen, sovittujen sääntöjen ymmärtäminen ja oppiminen, luovuuden ja mielikuvituksen kehittäminen, muistin harjoittaminen sekä musiikillisen käsitteistön ymmärtäminen ja soveltaminen. (Seppänen ym. 2017, 275-277.) Paasolainen (2015) listaa kirjassaan musiikkiliikunnan tavoitteiksi rytmittämisen, keskittymis- ja kuuntelukyvyn, reaktio- ja koordinaatiokyvyn, kontakti- ja kommunikaatiokyvyn sekä liikunnalliset valmiudet. (Paasolainen 2015, 31.) Musiikkiliikunnalla on myös sosiaalisia tavoitteita. Musiikkiliikunnalla voidaan tukea terveen itsetunnon vahvistumista, harjoitella toisen ihmisen kohtaamista, huomioimista ja koskettamista sekä vuorovaikutustaitoja ja yhteisöllisyyttä. Musiikkiliikunnalla avulla voidaan myös opetella jakamaan kokemuksia toisten lasten kanssa. (Seppänen ym. 2017, 276.)

Improvisointia kannattaa harjoittaa myös aivan pienempien lasten kanssa. Lapsen luovuuden kehittymistä vahvistaa se, kun lapsi saa itse tuottaa ja keksiä asioita. Aikuinen tukee lasta luomalla ilmapiirin, jossa improvisointi on turvallista ja selittää, että improvisoinnissa ei voi tehdä virheitä. (Piispanen 2019, 152.)

7 KOKOPÄIVÄPEDAGOGIIKKA

7.1 Kokopäiväpedagogiikka varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka näkyy kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa, toimintakulttuurissa sekä oppimisympäristöissä. Arjessa toimiessa kasvatus, opetus ja hoito nivoutuvat yhteen, ja keskeistä siinä kokonaisuudessa on lasten, henkilöstön ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Varhaiskasvatuksessa on lukuisia päivittäin toistuvia tilanteita, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen. Nämä nähdään samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteina, joissa opitaan tärkeitä arjen taitoja, kuten vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja sekä ajan hallintaa ja hyviä tottumuksia (Opetushallitus 2018, 22-23.).

Kettukankaan (2017) mukaan varhaiskasvatuksen hoitopäivässä perushoito- ja hoivatilanteet ovat merkittävässä osassa kasvatusta, oppimista ja kehittymistä ja niinpä niitä olisi osuvampaa määritellä perustoiminnot-käsitteen kautta. Kokonaisvaltaisessa tai laaja-alaisessa kasvatusnäkemyksessä perushoitotilanteita ei sivuuteta rutiininomaisesti, vaan ne käsitetään kasvatuksen menetelmänä ja kasvatustilanteena. Kokonaisvaltaisessa kasvatusnäkemyksessä on keskeistä, että kasvattaja huomioi lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltaisesti kaikissa tilanteissa ja tarttuu herkästi kasvatukseen ja oppimisen mahdollisuuksiin. Demokraattisessa kasvatusnäkemyksessä korostuu lapsen osallisuus ja toimijuus sekä lapsilähtöisyys. Lapsen tulee kokea tilanteet itselleen merkityksellisiksi, jotta oppimista ja kehittymistä voi tapahtua (Kettukangas 2017, 135-136.) Kettukangas (2020) puhuu kokopäiväpedagogiikan sijaan myös kokonaisvaltaisesta pedagogiikasta, joka on tarkemmin määriteltävissä. Kokonaisvaltaisen pedagogiikan perustassa ovat laaja-alaiset oppimisen kohteet sekä oppimisen monikanavaisuus. Oppimista nähdään voivan tapahtua kaikissa päivän tilanteissa lapsilähtöisesti ja opettajajohtoisesti. Opettaja on oppimisen mahdollistaja. (Kettukangas 2020.)

Laadukkaan kokopäiväpedagogiikan toteuttamisen tavoitteena on laaja-alaisen osaamisen vahvistuminen. Kun lasten oman ajattelun kehittymistä tuetaan pienin askelin ja annetaan mahdollisuus valintojen tekemiseen, myös itsestä huolehtimisen ja arjen taidot, ja ajattelun ja vuorovaikutuksen taidot kehittyvät. Tärkeää on tunnistaa perushoitotilanteissa pedagoginen merkitys, antaa lapsen harjoitella oman toiminnan säätelyä ja oppia tekemistään ratkaisuisista, kuin että perushoitotilanteita pidettäisiin vain pakollisina siirtyminä. Perushoitotilanteissa on upeita mahdollisuuksia pedagogiikalle ja kohtaamiselle, ruokapöytäkeskusteluissa voidaan vaihtaa kuulumisia, harjoitella kuuntelun taitoa, vuorotellen puhumista, suunnitella yhdessä tulevia tekemisiä. Pukemistilanteista voi saada mielekkäitä ja hauskoja, kun nähdään niissä tilaisuus esimerkiksi loruille ja lauluille. Pohjimmiltaan kyse on toimintakulttuurista, jossa

ehdottomat säännöt eivät ole pääosassa, vaan arjen keskustelun arvostaminen sekä lasten ajattelun ja pohdinnan vahvistaminen (Opetushallitus 2018.)

Perinteinen tuokioajattelu ei sovi kaikkiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa henkilöstöä kehittämään lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja ja toisten ihmisten kunnioittamista. Näitä taitoja opitaan toisiaan kunnioittavassa yhteisössä päivittäin. Lapsen kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta syntyy pienissä päivittäisissä kohtaamisissa, lämpimissä katseissa ja hyväksyvissä kosketuksissa, pysähtymisissä lapsen ääreen. (Karjalainen 2017, 16.) Myös Kettukangas (2017) korostaa lapsen sosiaalisemotionaalisen kehityksen vahvistamiseksi kasvattajan henkistä läsnäoloa, lapsen tarpeiden havaitsemista, lasten aloitteisiin vastaamista ja heidän yksilöllisyytensä huomioimista (Kettukangas 2017,146.)

Lasten hoitopäivät ovat usein pitkiä, joten henkilökunnalla on erinomainen mahdollisuus vaikuttaa positiivisesti lasten musiikkikasvatukseen. Musiikki voi olla luontevana osana pitkin päivää erilaisissa arjen tilanteissa. Laulut, lorut ja rytmittelyt voivat olla tuomassa iloa, viihtyvyyttä ja hyvää mieltä aamusta alkaen (Piispanen 2019, 157.) Musiikkiin tutustuminen monipuolisesti on jokaisen lapsen yhtäläinen oikeus. Musiikkituokio kerran viikossa tiettyyn kellonaikaan voi rajoittaa joidenkin lasten osallistumista musiikkikasvatukseen, joten musiikkikasvatus tulee tiedostaa monipuolisesti varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelma määrittääkin, että musiikin mahdollisuuksia tulee huomioida laajasti, myös elämyksellisenä toimintana. Musiikilla voi olla suuri merkitys lapsen elämässä, vaikka hänestä ei kehittyisi lahjakasta laulajaa tai soittajaa (Ahonen 2017, 200-201.)

7.2 Osallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) lasten osallisuus on keskeinen osa-alue. Lapsen myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta sekä lapsen sensitiivinen kohtaaminen vahvistavat lapsen osallisuutta. Osallisuus liittyy olennaisena osana varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, jossa arvostetaan lasten, työntekijöiden ja huoltajien aloitteita ja näkemyksiä. Lasten tulee saada olla mukana kaikissa prosesseissa: toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Osallisuutta edistetään monella tasolla nostamalla se keskeiseksi toimintaa ohjaavaksi arvoksi ja kehittämällä toimintatapoja ja rakenteita. Tämä edellyttää syvällistä pohdintaa siitä, mitä asioita kukin ymmärtää osallisuuden toteutumisella ja mitkä asiat sitä edesauttavat tai estävät. (Opetushallitus 2018, 28-30.)

Lapset ovat aktiivisia ja aloitteellisia toimijoita omassa oppimisessaan ja yhteisössään, ja heillä on oikeus ja tarvittavat tiedot vaikuttavat omaan elämäänsä. Pelkkä lasten toiveiden huomioiminen sopivina annoksina tietyissä tilanteissa ei riitä osallisuuden toteutumiseen,

vaan kasvattajan tulee tarkastella esimerkiksi sitä, tulevatko lapset todella kuulluksi ja heidän mielipiteensä huomioonotetuiksi, tuetaanko lapsia ilmaisemaan näkemyksiään ja otetaanko heidät mukaan päätöksentekoprosessiin (Ahonen 2017, 68-69.)

Osallisuutta tukeva toimintakulttuuri pyrkii siihen, että lapsista kasvaa demokraattisia kansalaisia, jotka kykenevät yhteistyöhön. Osallisuutta tukevassa toimintakulttuurissa lapset ja aikuiset toimivat yhteisen päämäärän eteen ja tekevät yhdessä kaikkia tyydyttäviä päätöksiä. Lapsi on tällöin tietoinen siitä, että hän on mukana päätöksenteossa. Olennaista on, että lapsilla on riittävä tieto toiminnan tavoitteista ja omasta osuudestaan siinä ja että heillä on mahdollisuus vaikuttaa materiaalsiin resursseihin, kuten tilojen järjestelyyn ja välineisiin, joita tarvitaan. Keskeinen edellytys osallisuuden pedagogiikalle on luottamus itseen ja toisiin, jotta itsensä ilmaiseminen on mahdollista. Osallisuuden toinen perusedellytys on löytää sopiva kommunikaatiokeino lapselle esimerkiksi kuvien avulla. (Turja 2017, 49-51) Parhaimmalla tavalla osallisuuden kokemukset kasvattavat lapsen itseluottamusta ja luottamusta muihin. Lapsi saa tunteen yhteenkuuluvuudesta, hyväksytyksi tulemisesta ja pystyvyydestä. Asioiden yhteinen ideoiminen ja neuvottelemisen toisten kanssa vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja ja kykyä arvioida omaa toimintaansa (Turja 2017, 53.)

8 SATUOPPAAN TOTEUTUS

8.1 Satuopas

Satuopas on opas, jossa kerrotaan satuhahmon avulla lapsen erilaisten tunteiden kohtaamisesta musiikin avulla. Satuopas on helppolukuinen ja sitä pystyy käyttämään myös arjen kiireen keskellä. Satuhahmon avulla tunteita on mutkatonta käydä lapsen kanssa yhdessä läpi ja satuopasta voi hyvin lukea myös yhdessä lapsen kanssa.

Jo ennen kirjoitustaitoa ihmiset keksivät satuja, jotka siirtyivät sukupolvilta toisille. Voidaan siis sanoa, että satuja on ollut kautta aikojen ja niiden historia ulottuu kauas menneisyyteen. Aivan ensimmäiset kirjoitetut sadut olivat tarkoitettu aikuisille ja niitä voisi verrata nykypäivän toiminta- tai kauhuelokuvaan. Vuosien saatossa sadut kuitenkin muokkautuivat lapsille sopiviksi ja opettavaisiksi. (Karjalahti 2015, 13.)

Kemell & Wilen (2014) muistuttavat, että satujen ja kertomusten merkitystä ei voi vähätellä. Sadut ja kertomukset ovat olleet lapsien elämässä alusta saakka, vanhempien kertomat unisadut ja muut lapsien kuulemat sadut ovat vahvasti mukana lapsen elämässä ja täten ne vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. Erityisesti sadut vaikuttavat lapsen emotionaaliseen, kielelliseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Näiden osa-alueiden kehitys on kokonaisvaltainen tapahtuma ja satujen avulla tätä tapahtumaa voidaan tukea moninaisesti. Useassa jo valmiiksi kirjoitetussa sadussa on hyvä ja paha tai oikea ja väärä, tämä auttaakin lapsia ajattelemaan asioita hyvän ja pahan kautta tai oikean ja väärän kautta sekä antaa lapsille taitoa toimia ongelmatilanteissa. (Kemell & Wilen 2014, 5). Hyvän ja pahan kuvaamista saduissa voidaan pitää myös vertauskuvana ihmiseen, jokaisesta löytyy molemmat puolet. (Arvola & Mäki 2009, 39).

Alle kuusivuotias lapsi ei ole vielä ehtinyt muodostamaan ympäristöönsä pysyviä paradigmoja. Lapsen ympärillä tapahtuu paljon uutta ja ihmeellistä koko ajan, sanotaankin että lapsen maailma on ihmeellinen. Päivittäin lapselle tulee eteen uusia ja ihmeellisiä asioita, jotka herättävät ihmetystä sekä kysymyksiä. Tätä uutta, ihmeellistä ja välillä myös jännittävää maailmaa lapsi tutkii satujen kautta. Satu luo lapsille kuvitelman, jota he pohdiskelevat ja sitä kautta oppivat ymmärtämään ja käsittelemään päivittäin elämässään näkemiään ja kokemiaan asioita. Sadut tarjoavat lapselle mahdollisuuden viedä oma mielikuvitus uudelle tasolle, jota lapsi ei olisi yksin löytänyt. (Sundholm 2019, 7.)

Hämmäinen ja Mäki (2009) kirjoittavat satujen merkityksestä ja tärkeydestä päiväkodissa. Lapsien keinot käsitellä vaikeita tilanteita tai tunteita ovat päiväkotikäisellä usein vielä puutteellisia. Tämän takia lapsi käsittelee itselleen vaikeita kokemuksia ja tunteita usein

turvautumalla johonkin fyysiseen kiusantekoon tai sulkeutumalla omiin oloihin. Satujen avulla lapsen on helpompi käsitellä omia kokemuksiaan ja tunteitaan. Lukuhetket eivät valitettavasti kuulu jokaisen lapsen kotiin, joten päiväkodissa olevat satuhetket ovat merkityksellisiä ja niiden tärkeyttä ei kannata unohtaa. (Hämmäinen & Mäki 2009, 54.)

8.2 Suunnittelu

Pyyntö oppaaseen, missä tuomme esiin taidelähtöisen menetelmän tunnekasvatuksen tueksi tuli toimeksiantajaltamme. Itse valitsimme taidelähtöiseksi menetelmäksi musiikin, koska musiikin merkitys lasten emotionaaliossa kehityksessä on merkittävä ja lisäksi musiikki on meille molemmille sellainen elementti, joka on vaikuttanut omaan elämäämme erilaisissa tilanteissa ja kokemuksissa. Halusimme tehdä oppaan, joka on hektisen arjen keskellä helposti saatavissa, luettavissa sekä sovellettavissa ja lisäksi halusimme laajentaa käyttötarkoitusta myös niin, että sitä voidaan lukea yhdessä lasten kanssa. Päädyimme tekemään oppaan sadun muodossa ja aloimme suunnittelemaan satuopasta. Ensimmäiseksi lähdimme suunnittelemaan satuopasta niin, että mietimme mitä päiväkodissa tapahtuvia arkisia tilanteita haluamme ottaa siihen mukaan. Satuoppaassa halusimme huomioida kokopäiväpedagogiikan sekä musiikin mahdollisuuden ja monipuolisuuden tilanteesta riippumatta.

Hyvän oppaan, tässä tapauksessa satuoppaan suunnittelussa tulee huomioida sen käyttötarkoitus, koska oppaan tarkoituksena on jakaa tietoa kohderyhmälle. (Jämsä & Manninen 2000, 56). Suunnittelussa otimme huomioon satuoppaan kohderyhmät ja mietimme tarkkaan mitä kaikkea satuoppaassa halusimme tuoda esille. Alkuperäisen suunnitelman mukaan satuoppaan oli tarkoitus kertoa vain yhdestä viikosta päiväkodissa, mutta totesimme, että satuoppaassa yhteen päiväkotiviikkoon oli mahdotonta saada mahtumaan kaikkia arjen tilanteita, joita halusimme tuoda esille ja samalla pitää se selkeänä ja ymmärrettävänä. Suunnittelimme päivät uudestaan ja totesimme, että kymmenestä päivästä eli kahdesta päiväkotiviikosta saimme satuoppaaseemme tarpeeksi erilaisia tunteita käsitteleviä arkisia tilanteita lasten kanssa. Olemme molemmat töissä päiväkodissa ja päätimme tuoda oppaaseen sellaiset tilanteet mihin itse törmäämme lasten kanssa lähes viikoittain. Halusimme myös, että oppaan henkilöihin pystyy samaistumaan kuka tahansa, oli hän sitten vanhempi, lapsi tai varhaiskasvatuksen työntekijä ja valitsimmekin satuoppaan päähahmoksi sellaisen hahmon, joka ei ole tyttö eikä poika tai ihminen eikä eläin, vaan täysin fiktiivinen Hipsu. Tämän jälkeen aloimme kirjoittamaan satua puhtaaksi ja miettimään mitä tunteita mikäkin tilanne voisi lapsessa herättää. Mietimme, myös miten ja kuinka paljon tuomme musiikkia esille. Listasimme erilaisia musiikillisia menetelmiä ja pohdimme mikä tilanne sadussa voitaisiin käsitellä milläkin menetelmällä. Kun olimme saaneet sadun suunniteltua, aloimme miettimään lukijalle saatesanoja ja

pientä pohjustusta, jotta kirja olisi ymmärrettävä myös ilman tätä kyseistä opinnäytetyötä tai ilman, että asiasta niin kauheasti tietäisi.

8.3 Toteutus

Aloitimme toteutuksen sadun kirjoittamisella, ensin jaoimme tunnekokemukset eri päiville ja kirjoitimme satua tietyn tunnekokemuksen ympärille. Yhden päivän sadun pidimme lyhyenä, jotta niiden lukeminen olisi mahdollisimman helppoa ja myös lapsi saisi helposti poimittua tarinassa olevan tunteen. Kun olimme saanut koko sadun kirjoitettua, annoimme sen luettavaksi työkavereillemme, jotta saisimme heiltä palautetta sekä mahdollisia korjausehdotuksia.

Olimme perehtyneet aiheeseen teoreettisesti jo tämän opinnäytetyön aikana ja kirjoitimme myös satuoppaaseen saatesanat ja pienen pohjustuksen teoriasta. Satuoppaaseen kirjoitimme teoriapohjan hyvin tiivistetysti ja vain pintaraapaisuna, mutta pohjustuksen avulla jokainen saa pienen kuvan tunnekasvatuksesta ja musiikin vaikutuksesta tunteisiin sekä tiedon RULER -mallista.

Satuoppaaseen sadun raakile tuli meiltä suhteellisen helposti, mutta hioimme satua saamamme palautteen mukaan. Työkavereiltamme saimme seuraavanlaista palautetta sadun sisällöstä: Oppaassa oli käytetty musiikkia monipuolisesti ja otettu huomioon lorut sekä rauhoittuminen, joita pidettiin tärkeinä musiikin kokonaisuudessa. Toinen kollegoista ei ollut ajatellut, että lorut kuuluisivat millään tavalla musiikkiin, mutta ymmärsi kun se hänelle avattiin rytmin kautta. Tarinaa kollegat arvioivat siten, että se tuntui realistiselta. Tarinassa välittyi aikuisen empaattinen läsnäolo ja muutenkin lapsen ja aikuisen tunteet monipuolisesti. Esi-merkkejä selkeästi näkyville, erilleen tekstistä.

Palautteen pohjalta muokkasimme satua hieman sekä lisäsimme oppaan saatesanoihin lisää tietoa itse oppaasta. Tekstiosuuden ollessa valmis lähetimme oppaan kuvitukseen Mariia Puokhokaiselle, joka piirsi taitavasti kuvaavat kuvat satuoppaaseemme.

9 POHDINTA

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyydessä on kysymys oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Arjen keskellä ihmiset ovat usein eri mieltä siitä mikä on oikein ja mikä on väärin. Toinen näkee asian hyvänä ja toinen pahana. Myös käsitys siitä mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä voi heitellä hyvinkin paljon eri ihmisten kesken. Mikä on kenenkin velvollisuus? (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23.)

Etiikan kysymyksen liittyvät aina inhimilliseen toimintaan ja ne voivat olla vaikeita. Etiikan kysymykset edellyttävätkin aina arvojen, normien ja toiminnan analysointia. Helpommin ajateltuna etiikalla tarkoitetaan samaa kuin moraalii. Esimerkiksi ammattietiikassa tarkoitetaan niitä arvo- ja moraaliperiaatteita, sekä toimintatapoja, joita liitetään ammattietiikan arvostettavaan ja hyväksyttävään toteuttamiseen yhteiskunnassa. (Niemelä 2011, 14-15.)

Ammattietiikassa haasteita tuo tilanteiden ja ongelmien moniulotteisuus. Tarkastellessa yksittäistä tilannetta, siihen kuuluu paljon resursseja. Ongelmia tulisi pohtia monesta eri näkökulmasta, mutta rajallinen aika tekee siitä toisinaan mahdotonta. Tällöin ratkaisun tekeminen tulee tehdä nopean eettisen pohdinnan perusteella. Ratkaisuissa työntekijä joutuu miettimään ja pohtimaan asioita monesta eri eettisestä näkökulmasta, myös tilanteeseen liittyvien arvojen ja normien monipuolinen pohtiminen on tarpeellista. Työskennellessä työntekijän kokemus lisääntyy ja samalla tieto, eettinen harkintakyky ja ammatillisuus lisääntyvät. Omien piiloarvojen, ennakkoluulojen sekä ennakkokäsitysten tiedostaminen on jokaisen työntekijän tiedostettava, jotta työntekijä pystyy työskentelemään eettisesti kestäväällä tavalla. (Ihalainen & Kettunen 2016, 72.)

Opinnäytetyötä tehdessä ensimmäinen eettinen ratkaisu tehdään jo siinä vaiheessa, kun valitsemme opinnäytetyön aiheen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 218.) Opinnäytetyön aihe tuli meille toimeksiantajiltamme. Itse saimme toki päättää mihin aiheessa syvennymme ja miten toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen toteutamme. Pidimme aiheen ajankohtaisuudesta sekä aiheeseen liittyvien mahdollisuuksien monipuolisuudesta. Aihe oli meille molemmille sellainen, mistä olimme kiinnostuneet sekä koimme sen tärkeäksi ja tarpeelliseksi tuoda sitä tämän opinnäytetyön avulla enemmän esille.

Opinnäytetyössä plagiointi eli toisen tekstin luvaton lainaaminen on kiellettyä, koska jokaisella on copyrightoikeus omaan kirjoittamaansa tekstiin. Luotettavuuden kannalta tulee muistaa lähdekritiikki ja käyttää omaa harkintaa etenkin Internetistä löytyvien lähteiden kanssa. Lähteen luotettavuutta pystyy arvioimaan esimerkiksi tunnettavuuden ja arvostettavuuden,

alkuperän, uskottavuuden ja taloudellisuuden sekä puolueellisuuden perusteella. (Hirsjärvi ym. 2009, 26, 113-114.) Tässä opinnäytetyössä pyrimme käyttämään aina uusinta lähdemateriaalia, muutamaa lähdemateriaalia lukuun ottamatta lähteemme oli kirjoitettu viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tarkistimme ja harkitsimme lähteemme luotettavuutta, etenkin Internetistä otetuissa lähdemateriaaleissa olimme tarkkana ja emme ottaneet lähdemateriaalia sivuilta, minkä luotettavuudesta emme voineet olla varmoja. Suoraa tekstin kopiointia pyrimme välttämään ja jokaiseen lähdemateriaaliin perustuvaan tekstiin merkitsimme lähteen tekstin loppuksi.

9.2 Tavoitteiden arviointi

Tavoitteena meillä oli tuottaa satuopas musiikin käyttämisestä tunnekasvatuksessa. Halusimme tehdä oppaasta helpon ja tiiviin tietopaketin, mitä pystyisi soveltamaan arjen erilaisissa tilanteissa. Emme halunneet ottaa satuoppaaseen teennäisiä tilanteita, vaan oikeita, etenkin päiväkotiarjessa tapahtuvia tilanteita. Mielestämme onnistuimme valitsemaan tilanteet hyvin ja varmasti jokainen varhaiskasvatuksen parissa työskentelevä pystyisi tunnistamaan kyseiset tilanteet omassa työpaikassaan.

Satuoppaan halusimme pitää helppolukuisena, mutta kuitenkin samalla tuoda lukijoille tarvittava tieto esille. Kirjoittamamme sadut olivat hyvin lyhyitä, mutta jokainen sisälsi yhden tai useamman tunteen sekä antoi mielestämme kuvan musiikin monipuolisuudesta ja vaikutuksesta tunteisiin. Luetuimme satuoppaan tekstisisällön työkavereillamme, koska halusimme saada tietoa sen käytettävyydestä sekä mahdollisista muutosehdotuksista. Työkavereilta saimmekin hyviä ehdotuksia ja lisäyksiä, mitkä muokkasimme satuoppaaseen.

Itse olemme tyytyväisiä oppaan sisältöön sekä visuaaliseen ilmeeseen, mutta jäimme kuitenkin pohtimaan, oliko saatesanat, tietoperustan pohjustus sekä itse satu kuitenkaan riittävän selkeitä ja kattavia. Satuoppaan käytössä olemista emme valitettavasti ehtineet tutkimaan, mutta uskomme, että opasta pystyy käyttämään ja hyödyntämään ainakin joiltakin osin tunnekasvatuksen tukena. Omasta mielestämme pääsimme tavoitteeseen ja saimme tuotettua satuoppaan, missä musiikki kulkee mukana tunnekasvatuksen erilaisissa tilanteissa.

Itse opinnäytetyön halusimme olla kattavana tietoperustana oppaalle. Teoriapohjaa kirjoittaessa saimme mielestämme rajattua aiheet hyvin, mutta osasta aiheita oli vaikea löytää luotettavaa tietoa, ja ne jäivät omasta mielestämme lyhyiksi. Jokaisessa teoriaosuudessa tulee kuitenkin hyvin esille aiheen ydin. Lähteitä käytimme monipuolisesta, vaikka jouduimme rajaamaan joitakin lähteitä pois koska niiden kirjoittamisesta oli liian kauan aikaa. Olisimme

halunneet, että joku ulkopuolinen olisi lukenut opinnäytetyön kokonaan ennen palautusta, mutta valitettavasti siihen aika ei riittänyt.

9.3 Kehittämisen- ja jatkohanke-ehdotukset

Opinnäytetyömme teorian tieto sekä satuopas toimii hyvänä työkaluna kaikille niille, jotka tarvitsevat ja haluavat vinkkejä sekä tietoa lasten kanssa tehtävälle tunnekasvatukselle musiikin avulla. Valitettavasti emme päässeet näkemään miten työmme tuli osaksi päiväkodin arkea. Mielestämme olisi mielenkiintoista tutkia pidemmällä aikavälillä musiikin vaikutusta lasten tunnekasvatuksessa, etenkin päiväkotimaailmassa. Tutkimuksessa voitaisiin tutkia oppiko lapsi esimerkiksi helpommin havaitsemaan, ymmärtämään, sanoittamaan ja ilmaisemaan sekä säätämään tunteitaan, kun musiikki on ollut osana tunnekuohuissa sekä muissa tunnetilanteissa.

Olisi myös mielenkiintoista tutkia miten varhaiskasvatuksen työntekijät ovat ottaneet satuoppaan osaksi tunnekasvatusta sekä miten lapset ovat kokeneet oppaan lukemisen. Lapsien kohdalla olisi mielenkiintoista tutkia miten he kokivat sadun tunteet kirjan lukemisen jälkeen ja kuinka hyvin lapset osasivat nimetä tunteita lukemisen perusteella.

Satuopasta voisi myös kehittää niin, että siitä tulisi useampia satuja ja jokaisessa sadussa käsiteltäisiin tunteita erilaisella keinolla. Näitä keinoja voi olla esimerkiksi draaman keinot ja tunnepelit. Oppaaseen voisi myös kehitellä valmiita malleja leikeistä, musiikkituokioista ja peleistä.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Helsinki: PS-Kustannus.
- Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Helsinki: PS-kustannus.
- Aivoliitto. 2020. Vanhempi, auta sanoittamaan tunteita [viitattu 2.5.2020]. Saatavissa: <https://www.aivoliitto.fi/verraton/artikkelit/vanhempi-auta-sanoittamaan-tunteita/>
- Arvola, P., Mäki, S. (toim.) 2009. Satu kantaa lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Helsinki: Duodecim.
- Fors, M. & Pirskanen, A. 2016. Lapsen tunnesäätelytaitojen ilmeneminen ja tukeminen päiväkodissa. Kasvatustieteen kandidaatintyö. Oulun yliopisto [viitattu: 2.5.2020]. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201606222569.pdf>
- Freese, P. 2019. Tunneällyn yhteys tunteiden havaitsemisen tarkkuuteen ja miellyttävyyden kokemukseen kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Pro Gradu-tutkielma. Lääketieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto [viitattu: 9.5.2020]. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/301814>
- Helsingin kaupunginorkesteri. 2020 [viitattu: 6.5.2020]. Saatavissa: <https://helsinginkaupunginorkesteri.fi/fi/harmonia>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Saajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Holma, J. 2015. Kodály'n jalanjäljillä – kokemuksia ja kontakteja Kecskemétin kaupungista. Pro Gradu -tutkielma. Filosofinen tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto [viitattu: 15.5.2020]. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150301/urn_nbn_fi_uef-20150301.pdf
- Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2017. Helsinki: PS-kustannus.
- Huotilainen, M. 2019. Näin aivot oppivat. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hämmäinen, S. & Mäki, S. 2009. Satu ilahduttaa päiväkotilasta. Teoksessa Mäki, S Arvola, P. (toim.) Tarina tukee lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 2. Helsinki: Duodecim.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Tammi.
- Jääskinen, A-M. & Pelliccioni, S. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro.
- Karjalahti, S. 2015. Satu kotien arjessa -Satujen merkitys äitien näkemänä. Pro Gradu - tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto [viitattu: 11.5.2020]. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150519/urn_nbn_fi_uef-20150519.pdf
- Kemell, E-L. & Wilen, M. 2014. Satujen ja kertomusten käyttö opetuksessa. Pro Gradu-tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto [viitattu: 11.5.2020]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44800/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201412023419.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kettukangas, T. 2020. Arkea, kokopäiväpedagogiikkaa vai mitä se varhaiskasvatus nyt olikaan? [viitattu: 13.5.2020] Saatavissa: <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2020/03/20/arkea-kokopaivapedagogiikkaa-vai-mita-se-varhaiskasvatus-nyt-oikeastaan-olikaan/>
- Kettukangas, T. 2017. Perustoiminnot käsite varhaiskasvatuksessa. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 110 University of Eastern Finland Savonlinna 2017 [viitattu: 9.5.2020]. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2574-9/urn_isbn_978-952-61-2574-9.pdf
- Kiintymysvanhemmuusperheet Ry. 2020. Mitä on tunteiden sanoittaminen? [viitattu 2.5.2020] Saatavissa: <http://kiintymysvanhemmuus.fi/ukk-mita-on-tunteiden-sanoittaminen/>
- Kirvesoja, U-M. 2013. Luokanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia tunnekasvatuksesta koulussa ja osana opetussuunnitelmaa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto [viitattu: 9.5.2020]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41260/URN-NBN-fi-jyu-201304251504.pdf?sequence=4>
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Lindeberg-Piironen, A. & Alho, E. 2017. Musiikin kuuntelu. Teoksessa Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Tallinna: Paino Printall.

Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. 2017. Musiikki ja me. Teoksessa: Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa-käsikirja. Tallinna: Paino Printall.

Manderbacka, S. & Virta, S. 2011. Lauri on tullut muskariin. Varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteet Sibelius-opistossa tarkasteltuna Lauri Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen viitekehityksessä. Kasvatustieteen Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto [viitattu 12.5.2020]. Saatavissa:

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/82648/gradu05152.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

McMillan B. & Saffran, J. 2016. Learning in complex environments: the effects of background speech on early word learning [viitattu: 10.5.2020]. Saatavissa:

<https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/cdev.12559>

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A., & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Niemelä, P. 2011. Sosiaalityö hyvinvointietikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen, M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus.

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: PunaMusta Oy.

Opetushallitus. 2020. Tunteesta tunteeseen- ihmismielen tarina kuvin ja sanoin [viitattu 2.5.2020]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>

Paananen, P. 2010. Rytmin tuottaminen syntymästä kouluikään. Teoksessa: Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Paasolainen, T. 2015. Musiikki-iloa kymmenen kiloa. Uusia lauluja, musiikkiliikuntaa ja leikkejä kaikille lapsiryhmissä työskenteleville. Tallinna: Painotalo Printon Trükikoda.

Piispanen, U. 2019. Muskarisoppa. Reseptejä varhaisiän musiikkikasvatukseen. Latvia: Livonia Print.

Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2019. Tampere: PunaMusta Oy [viitattu: 29.4.2020]. Saatavissa: https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf

Ruokonen, I. 2017. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. s.121.

Saarikallio, S. 2013. Musiikki on kokemuslaji. Teoksessa: Jordan-Kilki, P. Kauppinen E. & Korolainen-Viitasalo, E. (toim.) Musiikkipedagogin käsikirja. Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa. Opetushallitus. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. s. 37

Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. 2020. Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Juva: PS-kustannus.

Seppänen, E., Tarvonen, L. & Lindeberg-Piiroinen, A. 2017. Musiikkiliikunta. Teoksessa: Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Tallinna: Paino Printall.

Sundholm, P., 2019. Lastenkirjallisuus ja sen vaikutukset lapsen kuvalliseen ilmaisuun ja kehitykseen. Pro Gradu-tutkielma. Lapin yliopisto [viitattu 9.5.2020]. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63760/Päivi%20Sundholmin%20Pro%20Gradu-tutkielma%20-%20Lastenkirjallisuus%20ja%20sen%20vaikutukset%20lapsen%20kuvalliseen%20ilmaisuun%20ja%20kehitykseen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Suomen mielenterveys ry. 2020. Tunteiden kanssa taitavasti [viitattu 4.4.2020]. Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunteiden-kanssa-taitavasti>

Swaminathan, S. & Schellenberg, E. Glenn. 2015. Current emotion researc in music psychology. Emotion review. [Viitattu: 7.5.2020] Saatavissa: <https://www.utm.utoronto.ca/~w3psygs/FILES/SwaminathanSchellenberg2015.pdf>

Sällinen, S. 2018. Tunteita kuunnellen, soittaen, liikkuen ja piirtäen: musiikki kolmasluokkalaisten tunnetaitokasvatuksessa [viitattu 12.5.2020]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/58660>

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Tää on se mun paikka. 2019. Tietoa hankkeesta [viitattu 16.11.2019]. Saatavissa: <https://www.semunpaikka.fi/tietoa-hankkeesta/>

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi

Väestöliitto. 2020. Tunnetaidot [viitattu 2.5.2020]. Saatavissa:

https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsi_jaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/tunnetaidot/

Webster-Stratton, C. 2011. Kuinka edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Helsinki.

LIITTEET

HIPSU UNDESSA ALOITTA UNDESSA PÄIVÄKODISSA

SATUOPAS

Tekijät:

Karita Viljaranta & Katja Ala-Hiiri

Kuvittanut:

Mariia Puokhokainen

"Musiikin ytimessä
ovat tunteet ja elä-
mykset tietojen tai
taitojen sijaan."

Suvi Saarikallio

Hei lukija, Uskomme, että jokainen aikuinen voi käyttää musiikkia työssään päivittäin. Toisille lauleskelu ja loruttelu, voivat tulla luonnostaan, mutta niitä voi myös harjoitella. Kaikilla lasten kanssa toimivilla aikuisilla on suuri vaikutus lasten myönteisen musiikkisuhteen kehittymiseen. Musiikin opettamiseen ei tarvita aiempaa kokemusta, tärkeintä on oikea asenne. Lapset ovat hyvin vastaanottavaisia ja nauttivat yhteisestä tekemisestä eivätkä arvostele. Erilaiset siirtymätilanteet ja arjessa toistuvat tilanteet ovat oivallisia paikkoja tuoda musiikkia ja musiikkikasvatusta lapsen elämään. Moni on jo ehkä huomannut, että pukemistilanteissa laulaminen rauhoittaa lapsia. Käsiä pestessä voi lorutella lempeällä äänellä ja löytää yhteyden lapseen pienessä hetkessä. Musiikista voi aina löytää myös tunnekasvatuksen puolen, sillä voi vahvistaa tai rauhoittaa tilanteiden tunnelmaa. Tätä satuopasta voit myös lukea lapsen kanssa tavallisen kuvakirjan tapaan ja keskustella lapsen kanssa tarinan herättämistä tunteista. Oppaasta löydät ideoita ja esimerkkejä lauluista ja loruista, jotka sopivat erilaisiin tilanteisiin. Toivottavasti tästä oppaasta on iloa sinulle, hyvä lasten kanssa toimiva aikuinen, ja löydät uusia tilanteita musiikin käyttämiseen arjen eri tilanteissa.

Ensin vähän

pohjustusta, teille satuoppaan lukijat.

Satuoppaan pohjalla meillä on ollut teoreettisena viitekehyksenä muun muassa tunnekasvatus, Ruler-malli, musiikkikasvatus sekä kokopäiväpedagogiikka.

Tunteiden puhumisesta tulee rohkaista lapsia, mutta samalla varhaiskasvattajan tulee välttää lapsen tunteiden ohjaamista. Lapsille pitää opettaa ja heidän tulisi ymmärtää, että tunteita voi olla hyvinkin erilaisia ja sama asia voi herättää erilaisia tunteita eri ihmisissä. (Webster-Stratton 2011, 251.)

Ruler-malli on keskittynyt nimenomaa lasten tunneälytaitoihin ja mallissa tunneälytaidot ovat jaettu viideksi osa-alueeksi. Osa-alueen ensimmäisenä on tunteiden havaitseminen, toisena tunteiden ymmärtäminen, kolmantena tunteiden sanoittaminen, neljäntenä tunteiden ilmaiseminen ja viimeisenä tunteiden säätteleminen. (Köngäs 2019, 54.)

Musiikin tunnemerkit ovat kiistattomat. Musiikki voi ilmentää kokemuksiamme ja tunnetilojamme, se herkistää tunteiden kokemiseen ja synnyttää voimakkaita tunneelämyksiä ja mielihyvän kokemuksia. Tunteiden säätelyn ohella musiikkia voidaan pitää laajemmin myös itsesäätelyn keinona.

(Saarikallio 2013, 39-40.)

Ruler-malli taulukkona

Tunteiden havaitseminen	Tunteiden ymmärtäminen	Tunteiden sanoittaminen	Tunteiden ilmaiseminen	Tunteiden säätelyminen
<ul style="list-style-type: none"> · Lapsi osaa havaita tunteen synnyn sisällään. · Lapsi huomaa vertaisensa kokevan jotain tunnetta. · Lapsi tunnistaa tunteita herättäviä elementtejä musiikista, piirustuksista ja saduista. 	<ul style="list-style-type: none"> · Lapsi ymmärtää, että tilanteet johtavan tunteisiin ja että tunteiden takana voi olla useita tunteita ja ajatuksia. · Lapsi ymmärtää tunteiden ja tunnetilojen vaikuttavan omaan ja vertaisten reaktioihin ja toimintaan. 	<ul style="list-style-type: none"> · Lapsi osaa erottaa eri tunteita ja tunnetiloja toisistaan. · Lapsi osaa nimetä sekä omia että vertaisten kokemia tunteita. 	<ul style="list-style-type: none"> · Lapsi osaa tuoda julki tunteitaan tavalla, joka auttaa muita ymmärtämään hänen tarpeitaan. · Lapsi osaa tuoda julki tunteitaan tavalla, joka välttää konfliktin syntymistä. · Lapsi osaa tunnistaa teeskennellyt tunteet aidoista. 	<ul style="list-style-type: none"> · Lapsi osaa ohjata tunnetilojaan negatiivisesta kohti positiivista tukahduttamatta tunteitaan. · Lapsi osaa auttaa vertaisiaan pois negatiivisista tunteista kohti positiivisempia. · Lapsi osaa pohtia tunnetilojensa merkitystä oman hyvinvointinsa kannalta. · Lapsi kykenee vastaanottamaan negatiivisia tunteita antamatta sen vaikuttaa itseensä.

Ruler-malli (Köngäs 2019, 54)

Hauskoja lukuhetkiä!

"Äiti menee töihin, äiti aloittaa uudessa työpaikassa..." tätä Hipsu oli kuullut jo tosi monta päivää. Äiti puhui koko ajan puhelimesta ja Hipsun reppuun oli pakattu paitoja, sukkia ja uudet kurahousut. Ketäköhän siellä on? vaikka käytiin ihan muutama päivä sitten tutustumassa, en muista kenenkään nimeä. Jos ruoka ei maistukaan, jos uni ei tule, jos kukaan ei ota leikkiin mukaan... Vanha päiväkotitoi oli kyllä varmasti parempi, Hipsu mietti. Tutustumispäivänä äiti oliertonut uusille aikuisille, että Hipsu oli aina ollut tosi reipas ja rohkea. Nyt ei tuntunut siltä. Äiti huomasi, että minä olin mielteliäs ja aika hiljainen koko illan. Hän sanoii, että "kaikki menee kyllä tosi hyvin, on ihan tavallista jännittää uutta". Äiti lauloi minulle vielä tutun ilta-laulun, Sininen uni oli minulle laulu, johon oli turvallista nukah-taa.

Tunteen aiheuttaman reaktion synnyyn havaitseminen itsessään on tunneälyn läh-tökohta. (Köngäs 2019, 44.) Lapsen ollessa jännittynyt tai hermostunut, hänelle tuttu ja turvallinen laulu auttaa.

Ensimmäisenä aamuna Tiuku oli vastassa Hipsua. Itketti aika paljon, kun äiti lähti, mutta Tiuku kysyi, haluanko tulla syliin. Hän piteli minua mukavasti sylissä ja huudahti, että Hipsu siinä olet 4-vuotias! Häntä kiinnosti, oliko minulla siskoja tai veljiä, mistä leikeistä tykkäsin ja mitä tykkäsin tehdä ulkona. Tiuku kertoi, että Viikarit retkeilevät joka viikko ja se kuulosti minusta hauskalta. Tiuku arvasi, että minua on varmasti jännittänyt tulla uuteen päiväkotiin ja nähdä kaikki uudet ryhmäläiset. Hän kuitenkin vakuutti, että ihan varmasti tutustuisin kaikkiin ja tulisin saamaan uusia kavereita.

Aamupalan jälkeen menimme matolle yhteiseen aamuhetkeen. Tiuku kertoi kaikille, että Viikareiden ryhmään oli tullut uusi lapsi, Hipsu. Tiuku halusi jutella lasten kanssa siitä, että minua saattaa jännittää, koska en vielä tunne täältä ketään.

Ja että hän toivoi, että kaikki olisivat minulle ystävällisiä. Laulettiin laulu, jossa sain kuulla kaikkien nimet: **Hei hei Hipsu, hei hei Hipsu, ai jai jaijaijai, kiva kun olet täällä!** Laulun aikana jännitykseni helpotti ja minulle tuli kiva olo.

Odottelin äitiä iltapäivällä ja se aika tuntui tosi pitkältä. Iltalla muistin vain Nipen ja Tuiskun, ja Tiukun. Äiti halusi kysellä ja jutella paljon, mutta minä olin aika väsynyt ja nukahdin nopeasti.

Kasvattajan on ensin tunnistettava ja oltava rehellinen omille tunteilleen, jotta hän voi havaita oikeita tunteita lapsissa. (Köngäs 2019, 56.) Ryhmytyymistä voi helpottaa yhteisillä lauluilla, loruilla ja leikeillä, mihin jokainen pääsee osallistumaan.

”Tänään me laulamme ennen ulkoilua”, Tiuku kailotti heti seuraavana aamuna. Melkein kaikki laulut olivat minulle tuttuja vanhasta päiväkodista, mutta en halunnut kuitenkaan laulaa. Tiuku kertoi, että hänestä tuntui välillä samalta, koska oli niin väsynyt ja silloin ei ole pakko laulaa mukana. Tiuku kysyi Emppulta toivelaulua, ja Emppu huusi: Kalsarilaulu! Kaikki alkoivat nauramaan, minä muiden mukana. Tiuku löysi laulun levyltä, ja laulua laulettiin -ja taas naurettiin! Minä sain ulkoilussa ensimmäiset kaverit! Illalla kertoilin äidille pitkät pätkät mitä kaikkea olin puuhaillut. Opetin äidille myös käsienvesuloron minkä opin Viikareissa: Saippuaa ja paljon vettä tahtoo sormijoukko että, toinen toistaan silittäisi, veteen kaikki lika jäisi.

Lapsen tunteiden ymmärtämisessä aikuisella on tärkeä rooli. Aikuisella on tärkeä osata ilmaista omia tunteitaan ja sanoittaa niitä lapselle. (Köngäs 2019, 46.) Jokaiseen tilanteeseen sisältyy jokin tunne, myös käsienvesutilanteissa koetaan tunteita.

Maalaamisesta minä tykkään! Tänään me saimme kuunnella musiikkia ja maalata isolle paperille. Saimme valita, maalaameko lattialla vai pöydän ääressä. Pepe laittoi soimaan sellaista iloista musiikkia, ja minä valitsin maalaukseen lempiväriini, keltaista ja vihreää.

Eteisessä oli aika hässäkkä. Aape ja Jekku hyppivät penkeiltä lattialle ja viskoivat omia ja toisten vaatteita. Sasukin lähti mukaan ja he alkoivat möykkäämään kovaäänisesti. Se oli heistä hauskaa, mutta minua harmitti, kun oli paljon meteliä enkä löytänyt vaatteitani. Pepe-ope tuli eteiseen ja ihmetteli kovaa hälinää. "Muistattekos niitä lauluja mitä eilen laulettiin, lauletaanpa muutama!" Ja kun olimme laulaneet pari laulua, niin melkein kaikilla oli vaatteet päällä!

Lapsilla on taito tarkkailla äärimmäisen tarkasti tunnepitoisia tilanteita, ja he liukuvat tilanteesta toiseen alituisella syklillä. (Köngäs 2019, 47.)

Musiikkimaalauksessa haluttua tunnetta voidaan syventää musiikkivalinnalla. Musiikki auttaa, myös rauhoittamaan tilanteita, joissa keskittyminen meinaa herpaantua, esimerkiksi lapsilla pukeutumistilanteet.

Torstaina aamupiirin jälkeen minun ryhmäni lähti ensin ulos. Lähdimme **Yksi pieni elefantti marssi näin** -laulun tahtiin. Se oli hauskaa, koska Hemmo tuli valitsemaan minut kaveriksi. Ulkona leikittiin aikuisten kanssa Karhu nukkuu -leikkiä ja pelattiin jalkapalloa. Halusin hetken vielä keinua ennen sisälle menoa, mutta minä en päässyt keinuun, selvästi nuo keinuivat liian kauan... Pepe huomasi, että olin harmistunut sisälle tultaessa. En halunnut heti kertoa mikä minua suututti, mutta Pepe sanoi, että kertominen helpottaisi varmasti. Pepe sanoi, että kyllä häntäkin olisi harmittanut, jos ei pääse keinuun, vaikka odottaa kauan vuoroa, ja hän halusi jutella asiasta vielä kaikkien lasten kanssa.

Tunteiden sanoittamisessa on hyvä huomioida lapsen ikä, mitä pienempi lapsi sitä lyhyemmin tunne kannattaa sanoittaa. (Köngäs 2019,56.)

Perjantaina päiväunilla minua alkoi yhtäkkiä pelottaa, kun huoneessa oli niin pimeää ja joka puolella oli aivan hiljaista.

Tiuku kuuli nyyhkytykseni ja tuli kysymään mikä hätänä. Kerroin, että en ole vielä tottunut nukkumaan näin pimeässä, kotona minulla on univalo ja vanhassa päiväkodissa oli vain hämärää. Hän kysyi, haluanko, että hän istuu hetken vieressäni. Minulle se sopi oikein hyvin. Hän hyräili tuttua unilaulua ja piirteli selkääni kuvioita satuhieronnan tapaisesti.

Lapset kokevat päiväkodissa paljon tunteita ja usein tunteet ovat ääritunteita, joita lapsi sanoittaa muun muassa itkemällä ja kiukuttelemalla. (Köngäs 2019, 57.) Satuhieronta on oivallinen keino rentouttaa ja vahvistaa lapsen turvallisuuden kokemusta.

Uusi viikko alkoi Viikareiden jumppasalivuorolla. Jumppasali oli ainakin puolet isompi kuin vanhassa päiväkodissa ja siellä oli vaikka mitä välineitä! Siellä oli renkaat katossa niin kuin meillä kotona, joten halusin näyttää toisille miten hienon kiepin osasin. Opettaja ehdotti jumppahetken alkuun musiikkiliikuntaa, meillä oli kivaa ja uskalsin tanssiakin. Muistin, miten minua oli joskus harmittanut, kun naapurin Vikke oli sanonut, että tanssin hölmösti. Mutta nyt en enää välittänyt siitä.

Lapsen oppiessa tunteiden ilmaisua hän osaa tuoda tunteitaan julki tavalla, joka auttaa muita ymmärtämään hänen tarpeensa. (Köngäs 2019, 54.) Aivan pienimmätkin lapset reagoivat musiikkiin kehollaan. (Piispanen 2019, 138.)

Tiistaina olimme ulkona hippaa ja sitten sotkeuduin jalkoihini ja kaaduin. Satutin polveni ja housuni repeytyivät. Samassa hippassa Emppu ja Hemmo törmäsivät toisiinsa ja kolauttivat päänsä yhteen. Tiuku sanoi, että onpas tänään sattunut paljon onnettomuuksia! Hän otti meidät sisään ja hoiti meitä pehmeillä pyyhkeillä ja laastareilla ja lauloi samalla Karhunpoika sairastaa. Meidän kolmen pipit paranivat nopeasti ja pääsimme jatkamaan ulkoleikkejä.

Ulkoilun jälkeen meidän ryhmämme tuli sisään ja me saimme Pepen kanssa tutkia soittimia. Kuuntelimme miltä eri soittimet kuulostavat, kehärumpu kuulosti mielestäni pelottavalta ja rohkealta, kulkuset iloisilta ja triangeli pieneltä ja kevyeltä. Sen jälkeen saimme vuorollamme mennä verhon taakse soittamaan jotain soitinta ja sitten toiset yrittivät arvata mikä soitin oli kyseessä.

Lapsi tuo tunteitaan oma-aloitteisemmin esiin, mitä enemmän hänen kanssaan on juteltu tunteista. Erilaisissa tunnetilanteissa on tärkeää, että aikuinen kohtaa lapsen empaattisesti ja lämmöllä.

Keskiviikkona Tiuku kertoi, että tänään hän oli aamulla harmistunut, kun hänen autostaan oli puhjennut rengas. Juttelimme siitä, milloin me muut olimme olleet harmistuneita. Emppu oli ollut harmistunut silloin, kun hänen siskonsa oli päässyt elokuviin, mutta hän ei. Nippe oli ollut harmistunut, kun pikkuveikka oli rikkonut hänen upeat legorakennelmansa. Mietimme, mitä harmistuneena kannattaa tehdä. Kannattaa ehkä hetki miettiä rauhassa ja hengitellä ajatukset kevyemmiksi (mindfulness)... Minä kerroin, että harmistuneena minä haluan ottaa uniriepuni ja mennä omaan majaan makoilemaan.

Aikuisen tulee näyttää lapselle rehelliset tunteet, koska ilman sitä lapsi ei opi säätämään tunteita. (Köngäs 2019, 58.) Mindfulness harjoitusten avulla harjoitellaan läsnäoloa ja pysähtymistä nykyhetkeä

Torstaina mietimme mitä leikkejä olemme oppineet viimeisen viikon aikana. "Pepe-ope on opettanut meille leikkejä, joita voidaan leikkiä vaikka silloin, jos meidän tarvitsee odottaa", minä hihkaisin. Minun suosikkileikkini on Suutari, räätäli... vaikka jalkani väsyvät kovin kinkkaamisesta. Minusta tuntui hyvältä, että sain leikkiä lempileikkiäni muiden kanssa.

Lapsia pystyy innostamaan tuttujen lorujen avulla. (Piispanen 2019, 113.)

Perjantaina meidän ryhmäämme on tulossa juhlat! Juhlat, joissa on yleisöä: mummeja ja vaareja. Tiuku ja Pepe halusivat aloittaa juhlien suunnittelun meidän kanssamme. Juttelimme ensin, millaisissa juhlissa olemme olleet. Melkein kaikki olivat olleet syntymäpäiväjuhlissa ja jotkut myös häissä. Juttelimme myös siitä, mitä juhlissa tarvitsee olla. Meidän mielestämme hyvissä juhlissa piti olla herkkuja ja esityksiä. Halusimme esittää juhlissa niitä laulaja mistä tykkäsimme ja mitä jo osasimme hyvin. Juhlien suunnittelu tuntui jännittävältä hausalla tavalla ja juhlathan onnistuivat erinomaisesti.

Juhlissa lapset kokevat usein monia erilaisia tunteita, aina jännityksestä onnistumisen riemuun.

Laulut löytyvät:

Youtube.com. Fröbelin palikat. Pyykkilaulu.

Kari, V. 2000. Suuri toivelaulukirja – lastenlauluja. Karisto Oy. Hämeenlinna.

Musiikkimaalaukseen ja musiikkiliikuntaan musiikkiehdotuksia löytyy:

Kiviluote, J. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa – tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat -opetusohjelman avulla. Varhaiskasvattajan käsikirja. T. Nieminen Oy. Piispanristi.

Mindfulness ja satuhieronta tietoa löytyy:

satuhieronta.fi hyvin-

voivaperhe.fi met-

saemo.fi neuvokas-

perhe.fi

mieli.fi

kasvuntaika.fi

Lorut löytyvät:

leikkipankki.fi

Lähteet:

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Piispanen, U. 2019. Muskarisoppa. Reseptejä varhaisiän musiikkikasvatukseen. Livonia Print. Latvia.

